

Sisekaitseakadeemia
Piirivalvekolledž

Indrek Püvi
BK050

KUTSEKVALIFIKATSIOONISÜSTEEMI
RAKENDAMINE PIIRIVALVES JA SELLE MÕJU
EDASISES TEENISTUSES

Lõputöö

Juhendaja:

Maiko Martsik, MA

Tallinn 2008

ANNOTATSIOON

SISEKAITSEAKADEEMIA

Kolledž: Piirivalvekolledž	Kuu ja aasta: Mai 2008
Töö pealkiri: Kutsekvalifikatsioonisüsteemi rakendamine piirivalves ja selle mõju edasises teenistuses	
Töö autor: Indrek Püvi	allkiri:
Referaat	
<p>Käesolev lõputöö on esitatud 58 leheküljel. Viidatud allikate nimekirja kuulub 38 nimetust. Töös on esitatud 17 joonist ja 6 lisa. Lõputöö on kirjutatud eesti keeles ning resümee on esitatud inglise keeles.</p> <p>Lõputöö uurimisobjektiks on kutsekvalifikatsioonisüsteemi ülesehitus ning selle eesmärgid. Uurimisaineks on piirivalve kutseomistamise süsteemi mõju piirivalveametnike teenistusele.</p> <p>Lõputöö eesmärk on välja selgitada kuidas on ülesehitatud kutsekvalifikatsioonisüsteem piirivalves, kas kutsekvalifikatsiooni rakendamine on täitnud oma eesmärgid ning kas piirivalveametnikud on rahul kutsekvalifikatsioonisüsteemiga. Eesmärkide saavutamiseks uuriti teemakohaseid kirjandusallikaid ja normdokumente, viidi läbi anketeerimine, analüüsi uurimistulemusi</p> <p>Uurimustulemuste põhjal selgus, et piirivalves juurutatud kutseomistamise süsteem vastab Eestis kehtestatud nõuetele. Kutseomistamine on olnud edukas tänu kohustuslikkusele, mistõttu on autori arvates vaja selgitada piirivalveametnikele kutseomistamise sisulist poolt. Euroopa kutsekvalifikatsiooniraamistiku jõustudes on vaja ümber hinnata praegused kvalifikatsiooniastmed. Seoses politsei-piirivalve ühendasutuse loomisega on vaja uuesti läbi töötada kutsestandardid.</p> <p>Uurimustöö uudsus seisneb selles, et kutsekvalifikatsioonisüsteemi uurimisel kasutati teadaolevalt esmakordselt kõigile piirivalveametnikele suunatud arvamusküsitlust. Uurimustöö tulemuste põhjal saab anda soovitusi kutseomistamise eesmärgipärasemaks muutmiseks.</p>	
Võtmesõnad: kutseomistamine, kvalifikatsioon, kompetents, elukestev õpe.	
Keywords: vocational assignment, qualification, competence, lifetime learning.	
Säilitamise koht: Sisekaitseakadeemia piirivalvekolledž	
Kaitsmisele lubatud:	
Juhendaja:	allkiri:

SISUKORD

ANNOTATSIOON	2
SISUKORD	3
MÕISTED.....	4
SISSEJUHATUS	5
1. KUTSEKVALIFIKATSIOONISÜSTEEM.....	7
1.1 . Kutseomistamise ajalugu	8
1.1.1. Lühiülevaade tööskuste hindamise kujunemisest.....	9
1.1.2 Kutsekvalifikatsioonisüsteemi loomine taasiseseisvunud Eestis.....	11
1.2. Kutsete süsteem Eestis.....	12
1.2.1. Kutseomistamisega seotud institutsioonid.....	13
1.2.2. Kutsetasemed ja kutsestandardid	15
2. KUTSEOMISTAMISE SÜSTEEM EESTI PIIRIVALVES	17
2.1. Piirivalve kutseomistamise institutsioonid ja normdokumendid	17
2.2. Piirivalveametnike kutsetasemed ja kutsestandardid.....	19
2.3. Kutseomistamise hetkeolukord Eesti piirivalves	23
3. RAHULOLU KUTSEKVALIFIKATSIOONISÜSTEEMIGA	28
3.1 Uurimuse eesmärk ja meetodid.....	28
3.2. Valimi iseloomustus	30
3.3. Uurimustulemuste analüüs.....	32
3.4 Uurimustulemuste kokkuvõte	40
KOKKUVÕTE	41
RESÜMEE.....	44
VIIDATUD ALLIKATE LOETELU	45
Lisa 1. Kutsekvalifikatsiooni tõendamise ja omistamise protseduurid.....	47
Lisa 2. Kutseomistamise skeem.....	48
Lisa 3. Euroopa kvalifikatsiooniraamistik	49
Lisa 4. Eesti kutsetasemete võrdlus Euroopa kvalifikatsiooniraamistikuga (EQF).....	51
Lisa 5. Ankeetküsitlus.....	52
Lisa 6. Ankeetküsitluse usaldusväärsus.....	57

MÕISTED

Kompetentsid – teadmiste, oskuste ja võimete kogumid, mis võimaldavad töötajal täita konkreetseid tööülesandeid ning mis väljenduvad tegevustena.

Kutsestandard – dokument, mis määrab kindlaks kutsequalifikatsioonist tulenevad nõuded teadmiste, oskuste, vilumuste, kogemuste, väärtushinnangutele ja isikuomadustele.

Kutsequalifikatsioon – antud kutsealal nõutav kompetentsuse tase, mida tunnustatakse kas reguleeritud, ajalooliselt või rahvusvaheliselt kujunenud nõuete alusel.

Kutsetunnistus – kutset tõendav dokument, mis tõendab isiku kutsealase kompetentsuse vastavust kutsestandardis kehtestatud nõuetele.

Kutse – teatud valdkonnas tööülesannete täitmiseks vajalik kompetentsus, mille tase on määratud kutsestandardis ja millele vastavus on kinnitatud kutsetunnistuse väljastamisega kutseeaduses ettenähtud korras.

Kutse (laias tähenduses) - õppides ja/või töötades omandatud teadmiste, oskuste, kogemuste ja hoiakute kogum), mida tunnustatakse kas reguleeritud, ajalooliselt või rahvusvaheliselt kujunenud nõuete alusel.

Kutseomistamine – protsess, mille käigus hinnatakse kutset taotleva isiku kutsealase kompetentsuse vastavust kutsestandardis toodud nõuetele ja väljastatakse kutsetunnistus.

Kutsetasemed – raamistik, mille alusel klassifitseeritakse kutsealasesed kompetentsusnõuded hierarhilisse süsteemi.

Kvalifikatsioon – hariduslik ja/või töökogemuslik eeldus kutseomistamiseks.

SISSEJUHATUS

Euroopa on jõudsalt liikunud teadmistepõhise ühiskonna ja majanduse suunas. Rohkem kui kunagi varem muutub juurdepääs uusimale informatsioonile ja teadmistele koos motivatsiooni ja oskusega kasutada kaasaegseid teabevahendeid nii üksikute inimeste kui ka kogu ühiskonna huvidest lähtuvalt võtmeteguriks, millest sõltub Euroopa konkurentsivõime tugevdamine, samuti tööjõu läbilöögi- ja kohanemisvõime suurendamine tööturul toimuvate muutustega edukaks toimetulekuks.¹

Euroopa Liit on võtnud suuna teadmistepõhise ühiskonna poole. Väärtustatakse elukestvat õppimist² ning kõige kõrgemal tasandil on saavutatud konsensus, lugemaks elukestva õppe võimaluste tagamine ülitähtsaks tegevusvaldkonnaks.³ Elukestva õppe tulemuste fikseerimise ja tunnustamise üheks võimaluseks on kutsekvalifikatsioonid.

Eesti liitumine Euroopa Liidu ja Schengeni viisaruumiga on oluliselt suurendanud nõudmisi piirivalveametnike teadmistele ja oskustele. Piirivalveametnike tasemeõpe peab vastama Euroopa Liidu raamõppekavadele ning kompetentsus peab olema võrreldav.

Kutsekvalifikatsioonisüsteem on olnud piirivalves kasutusel viis aastat. Kutseomistamise käivitumisest alates ei ole sellel teemal teadaolevalt veel läbi viidud laiapõhjalisi uurimusi. Kutsekvalifikatsiooni taotlemine on piirivalveametniku ametikohal töötamiseks kohustuslik. Seetõttu ei saa vaid kutsetunnistuste väljastamise arvust järeldada, kas kutseomistamine on täitnud oma eesmärgid. Antud uurimistööga soovitakse välja selgitada missugust mõju avaldab kutseomistamine piirivalveametniku teenistusele ja karjäärile.

Eeltoodust tulenevalt on lõputööle püstitatud järgmine **probleem**: kuidas on riikliku kutsekvalifikatsioonisüsteemi kasutuselevõtmine mõjutanud piirivalveametnike teenistust ja karjääri ning milliseid eeliseid loob see neile tulevikus?

¹ Euroopa Komisjoni Elukestva Õppe Memorandumi aruanne.

http://www.zone.ee/tkoolitus/teemad/Eesti_aruanne_memorandumist.htm 12.03.2008.

² Elukestev õppimine on protsess, mis hõlmab kõiki elu jooksul ette võetud õppetegevusi, eesmärgiga parandada teadmisi, oskusi ja kompetentsi vastavalt iseenda, kodanikkonna, ühiskonna ja/või tööturu vajadustele.

³ T, Märja, M, Lõhmus, L, Jõgi. 2003. Andragoogika. Tallinn: Ilo, lk 211.

Lõputöö eesmärgiks on välja selgitada kuidas on ülesehitatud piirivalve kutsekvalifikatsioonisüsteem, kutsekvalifikatsioonisüsteemi rakendamise eesmärkide täitumine ning piirivalveametnike rahulolu kutsekvalifikatsioonisüsteemiga.

Töö **uurimisobjektiks** on piirivalve kutsekvalifikatsioonisüsteem. **Uurimisaineks** on piirivalve kutseomistamise süsteemi mõju piirivalveametnike teenistusele.

Töö eesmärkide saavutamiseks on autor püstitanud järgmised **ülesanded**:

- 1) uurida teemakohaseid kirjandusallikaid ja normdokumente;
- 2) selgitada kutsekvalifikatsioonisüsteemist tulenev mõju teenistusele;
- 3) selgitada piirivalveametnike rahulolu kutsekvalifikatsioonisüsteemiga;
- 4) analüüsida ja võrrelda uurimistulemusi;
- 5) teha järeldusi ja ettepanekuid kutseomistamise parendamiseks.

Autor kasutas töös järgmisi uurimismeetodeid: kirjandusallikate ja juhendmaterjalide analüüs, ankeetküsitlus, andmeanalüüs, järelduste tegemine.

Lõputöös selgunud andmeid saab kasutada kutsekvalifikatsioonisüsteemi kaasajastamiseks läbiviidavates uuringutes, et lähendada huvitatud osapooli ja vähendada ükskõikset suhtumist kutseomistamisse. Uurimustöö uudsus seisneb selles, et kutsekvalifikatsioonisüsteemi uurimisel kasutati teadaolevalt esmakordselt kõigile piirivalveametnikele suunatud arvamusküsitlust.

1. KUTSEKVALIFIKATSIOONISÜSTEEM

Ühiskonnas ja meid ümbritsevas keskkonnas on toimunud ning pidevalt toimumas olulisi muudatusi, mis avaldavad mõju mitte ainult ühiskonnale tervikuna, vaid ka üksiku inimese elule. Inimesed leiavad end olukordades, kus tuleb teada ja osata rohkem. Ükskõik kui edukalt lõpetati ülikool või milline kraad omandati, üle viie-kuue aasta nende teadmistega hakkama ei saa ning see periood lüheneb järjest. See muudab õppimise pidevaks, kogu elu kestvaks protsessiks. Inimeses on hinnatud sellised omadused kui valmisolek õppida, avatus uuele ja riskijulgus.⁴

Kutsealase haridusega spetsialistidelt oodatakse teatud pädevust tavapäraste ülesannete ja kohustuste täitmisel. Igapäevases kasutuses seondub mõiste pädevus enamasti sooritusvõime ja isikuomadustega. Kui kliendid kasutavad töötaja kirjeldamiseks sõna pädev, peavad nad üldjuhul silmas seda, et kõnealune töötaja on neid meeldival viisil teenindanud ja miski ei anna tunnistust sellest, et töötajal oleks kvalifikatsiooniga probleeme. See ei ole aga kõik. Pädevus seondub alati spetsiifiliste ülesannete ja –kohustustega, mida töötaja peab suutma täita.⁵

Teaduslikuma tähenduse pädevuse mõistele annab Ellstrom⁶, kes kirjeldab selle osi järgnevalt:

- 1) psühhomotoorsed tegurid, näiteks tunnetuslik ja käeline valmisolek (osavus jms.);
- 2) kognitiivsed tegurid, näiteks teadmised ja intellektuaalne valmisolek probleemide lahendamiseks ning otsuste vastuvõtmiseks;
- 3) tundeliigutuslikud (afektiivsed) tegurid, näiteks motivatsiooniline ja emotsionaalne valmisolek (pühendumine, väärtustamine);
- 4) isiksuslikud tegurid, näiteks enesekindlus ja enesetunnetus;
- 5) sotsiaalsed tegurid, näiteks läbisaamis- ja suhtlusoskused.

⁴ T, Märja, M, Lõhmus, L, Jõgi. 2003. Andragoogika. Tallinn: Ilo, lk 210, 221.

⁵ Ruohotie, P, Grimmett, P, P. 1996. Professional Growth and Development. Saarijärvi: Saarijärven Offset Oy, lk 74-75.

⁶ Ellstrom 1992, lk 21 ref Ruohotie, P. 1996. Professional Growth and Development, lk 75.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et pädevuse hindamiseks on vaja rohkem kui ühte kriteeriumi. Hindamise keerulisusele on viidanud ka P. Jarvis: „Töö edukas sooritamine ühel päeval ei ole garantiiks, et see juhtub nii ka teisel päeval“⁷. Hindama peab kogemuste pagasit, erialast väljaõpet ning vajalikke isikuomadusi.

Silla ehitamiseks kogemuse ja kutsehariduse või muu koolituse vahele ongi loodud kvalifikatsiooni mõiste. Kvalifikatsioon peab ühendama makrotasandi distsipliinid (nt majandus ja sotsioloogia) mikrotasandi distsipliinidega (haridus ja psühholoogia)⁸. Kutsekvalifikatsioon kinnitab seda, et spetsialist on omandanud hariduse ja läbinud teenistuseelse koolituse ning edukalt säilitanud oma pädevuse kogu senise teenistuse vältel.⁹ Kutsealane pädevus ja kvalifikatsioon kujutavad endast teineteist täiendavaid nähtusi: esimene seondub üksikisiku võimete ja teine klientide vajaduste, riiklike ettekirjutuste ning töökorraldusega.¹⁰

1.1 . Kutseomistamise ajalugu

Töötajate kvalifikatsiooni tagamisel on aastasade taha ulatuvad traditsioonid. Tööd ja tööoskusi kui ühiskonna ja indiviidi heaolu ja arengu alust, töös õppimist ja enesetäiendamist on Eestis läbi aegade väärtustatud.¹¹

Kutseomistamise ajalugu ulatub keskaega, kus hakati väärtustama käsitöölise oskusi, et seeläbi tõsta teenuste kvaliteeti ja konkurentsivõimet. Tänapäevane kutseomistamise süsteem on kujunenud läbi mitme ajajärgu, millest tähtsamad on 19. sajand, esimene Eesti iseseisvusaeg ja Nõukogude Liidu koosseisus oldud aeg.

⁷ Jarvis, P. 1998. Täiskasvanuharidus ja pidevõpe. Tallinn: Andras, lk 262.

⁸ Ruohotie, P, Grimmett, P, P. 1996. Professional Growth and Development. Saarijärvi: Saarijärven Offset Oy, lk 75.

⁹ Samas, lk 74.

¹⁰ Samas, lk 86.

¹¹ Vana, K. 1999. Töös eeldatavate oskuste määratlemisest ja nende valdamise hindamisest. Tallinn: Haridusministeerium, lk 7.

1.1.1. Lühiülevaade töösüsteemide hindamise kujunemisest

Keskaegset tsunftisüsteemi kirjeldab R. Rosing järgmiselt: “Keskajal tõusis käsitöölise tähtsus. Mõjuvat osa selles avaldas nende seesmine organisatsioon, mis oli järgmine¹²:

- 1) Iga käsitöö haru linnas moodustas omaette ühingu, meil tuntud saksakeelse nimetuse all “tsunft”, üksikud tsunftid olid liidus (“gilded”).
- 2) Üksiku käsitöö asutise eesotsas oli meister, kellele kuuluski harilikult ettevõtte.
- 3) Et meistriks saada, tuli läbi teha õpipoisi aeg ja selliaastad. Sellid tundsid end vastamisi kõlbeliselt olevat seotud; nad hoidsid ühte, toetasid ja aitasid üksteist. Täiendamise otstarbel käisid nad reisimas, leides kohalike tsunftide poolt vastuvõttu, nõu ja toetust. Meistriks saamiseks tuli esitada meistritöö, mida otsustas meistrite ühing.”

Tsunftiorganisatsiooni kuulumine oli kohustuslik kõigile, kes tegelesid käsitööga. Tsunftikorra loomine tähendas vastutust töö kvaliteedi eest, kuid organisatsiooni liikmed abistasid ja toetasid ka üksteist. Põhikiri määras tsunfti sisekorra, seltskondliku suhtlemise ja ametisse pääsemise alused.¹³

Kutseharidust korraldavaid õppeasutusi (kutsekoole) hakati Eestis looma 18. sajandil. Püsivamaid kutsekoole asutati alates 19. sajandi esimesest poolest. Esimesed olulisemad kutsekoolid asutati Tartu Ülikooli juures. Sajandi teisel poolel laiendati kutsehariduse omandamise võimalusi. Merekaubanduse areng ja raudteede ehitamine tingisid transpordiõppeasutuste asutamised, mis panid aluse tehnikahariduse traditsioonile Eestis.¹⁴

1905. a revolutsiooni järel laienes kutseharidusasutuste arv. Tööstusettevõtete kasv ja Esimese maailmasõjaga kaasnenud tööstuse ümberkorraldamine ning oskustööjõu nappus nõudsid tehnikahariduse arendamist. Suuremaid tehnikaõppeasutusi ei avatud, neid püüti asendada kursuste ja väiksemate koolidega. Kuni oma lõpuni ilmutas Vene tsaaririik üsna vähest huvi kutsehariduse omandamise vastu. Riigis puudus ka kutseharidust juhtiv keskorgan.¹⁵

¹² Vana, K. 1999. lk 7-8 ref. Rosing, R. 1935. Õppinud tööliste ja meistri kutseeksami kavad.

¹³ Andresen, L. 1997. Eesti rahvakooli ja pedagoogika ajalugu. Tallinn: kirjastus Avita, lk 55.

¹⁴ Liim, A, Sirk, V jt. 1999. Haridusinstituutsioonid Eestis keskajast kuni 1917. aastani. Rahvusarhiiv: AS Võru Täht, lk 153.

¹⁵ Samas, lk 153, 154.

Eesti Vabariigi esimesel iseseisvusperioodil leiti, et kutseharidussüsteem vajab väljaõppe ja täiendkoolituse üldiste põhimõtete ja korraldusega tegelevat nõukogu. 24. aprillil 1931. aastal võttis Riigikogu vastu “Meistrite, õppinud tööliste ja tööstusõpilaste seaduse”. Seaduses määratletakse meistri, oskustöölise ja tööstusõpilase staatus ning vastava taseme kvalifikatsioonieksamite tingimused ja kord.¹⁶

Aastatel 1934–1936 loodi Eestis rida kutsekodasid, mis koondasid oma ridadesse väga erinevate kutsealade esindajad (Agronomide Koda, Arstide Koda, Insenerikoda jpt).¹⁷

Nõukogude Liidu koosseisu inkorporeeritud Eesti¹⁸ tööstus toimis paljuski Nõukogude Liidu suurtootmise osana. Riigi suletus, tootja valdavalt monopolne seisund ja tootmise kvantiteedile suunatus jättis töölistkaadri kvalifikatsiooni probleemid pikaks ajaks tahaplaanile. Töölistkaadri kvalifikatsiooni probleemid aktualiseerusid 1960. aastatel.¹⁹

Ajajärku 1960ndate keskpaigast 1970ndate keskpaigani iseloomustatakse majandusliku kasvu ja seda toetanud tööalase koolituse süsteemi kujunemise algusaastatena. 1963. aastal võeti vastu Eesti NSV Rahvamajanduse Nõukogu Põhimäärus tööliste ettevalmistamise ja kvalifikatsiooni tõstmise kohta vahetult tootmises. Väljaõppe ja kvalifikatsioonitõstmise kursuste eest vastutasid tootmisõppeinstruktorid. Tööalases koolituses osalema motiveeris tariifikvalifikatsioonisüsteem ning selle osaks olnud kvalifikatsioonieksamite ja neiks valmistumise kursuste süsteem. Kvalifikatsioonisüsteem koosnes kuuest astmest, mille määratlemisel lähtuti töö keerukusest ja töötaja vastutuse määrast. Kvalifikatsioonieksamile pääsemise üheks tingimuseks oli sellekohase teoreetilise või praktilise õppe läbimine.²⁰

1970ndate keskpaigast 1980ndate keskpaigani kestis poliitilise ja majandusliku stagnatsiooni periood. Sellele vaatamata sai neil aastatel alguse majandusjuhtide, õpetajate ja koolijuhtide süstemaatiline koolitus.²¹

¹⁶ Vana, K. 1999. Töös eeldatavate oskuste määratlemisest ja nende valdamise hindamisest. Tallinn: Haridusministeerium, lk 8.

¹⁷ Murre jt. 2003. Kvalifikatsioonisüsteemi teejuht. Kutsekvalifikatsiooni sihtasutus, lk 4.

¹⁸ Eesti inkorporeeriti Nõukogude Liidu koosseisu 1940 aastal.

¹⁹ Vana, K. 1999. Töös eeldatavate oskuste määratlemisest ja nende valdamise hindamisest. Tallinn: Haridusministeerium, lk 9.

²⁰ Samas, lk 10.

²¹ Samas, lk 11.

Nõukogude perioodi lõpukümnenditel loodud tööalase koolituse süsteemi toimel kujunenud tööliiskaadri suhteliselt kõrge kvalifikatsioonitase on olnud baasiks ka Eesti taasiseseisvumisjärgsete aastate kiirele majandusedule.²²

1.1.2 Kutsekvalifikatsioonisüsteemi loomine taasiseseisvunud Eestis

Eesti Vabariigi taastamisega 1991. aasta augustis alanud perioodi iseloomustavad Eesti ühiskondlikus ja sotsiaalmajanduslikus elus aset leidnud radikaalsed poliitilised ja majanduslikud muudatused. Seoses Eesti Nõukogude Liidu suurtööstuse osana toimunud ettevõtete lagunemise, idaturu sulgumisest ja turumajandusele ülemineku vajadusest tingitud majanduse ümberstruktureerimise, tööstuse tekke ja erastamisprotsessi käivitumisega lagunes ka senine tööalase koolituse süsteem.²³

Algas koolitajate organiseerumine: 1991. aastal moodustati Eesti Täiskasvanute Koolitajate Assotsiatsioon "Andras", kes täna esindab Eestit ka rahvusvahelistes täiskasvanuhariduse organisatsioonides. Hiljem lisandusid Avatud Hariduse Liit, Eesti Vabaharidusliit, Õpiringide selts, personalitöötajaid ühendav PARE ning Eesti Rahvaülikoolide ja Rahvaõpistute selts.²⁴

Haridusreformi käigus võeti omaks muu maailma põhimõte, et tööks ettevalmistavate õppeasutuste lõpetanule kvalifikatsiooni omistamise otsustavad selleks volitatud töömaailma esindajad. Kuna selleks vajalik süsteem vajas alles loomist, loobuti kutseõppeasutuse ja ka kõrgkooli lõpetajaile kutsekvalifikatsiooni omistamisest. Lõputunnistus tõendab vaid, et selle omanik on täies mahus täitnud teatud kutse- või erialal riiklikult tunnustatud õppekava ning sooritanud lõpueksami ja lõputöö.²⁵

Kaubandus-Tööstuskoja eestvedamisel töötati 1997. aastal tööandjate- ning kutse- ja erialaühenduste poolt välja kontseptsioon ja tegevuskava töötajate kvalifikatsiooni loomiseks. Vabariigi Valitsus nõustus oma 1997. a 9. detsembri istungil sotsiaalministri

²² Vana, K. 1999. Töös eeldatavate oskuste määratlemisest ja nende valdamise hindamisest. Tallinn: Haridusministeerium, lk 12.

²³ Sama.

²⁴ Sama.

²⁵ Sama.

esitatud Eesti töötajate kvalifikatsioonisüsteemi väljatöötamise kontseptsiooniga, tehes haridus- ja sotsiaalministeeriumile ülesandeks nimetatud põhimõtete alusel Kutseseaduse väljatöötamise. 1998. aasta alguses delegeris sotsiaalministeerium kvalifikatsioonisüsteemi loomise ja rakendamise Eesti Kaubandus-Tööstuskojale.²⁶

19.01.2001 jõustus kutseseadus, mis sätestas kutsekvalifikatsiooninõuete väljatöötamise alused ning kutsekvalifikatsiooni tõendamise ja omistamise tingimused ja korra. Vastavalt Kutseseadusele loodi 31. augustil 2001 Kutsekvalifikatsiooni Sihtasutus ehk Kutsekoda, mille asutajateks olid Eesti Kaubandus-Tööstuskoda, Eesti Tööandjate Keskliit, Ametühingute Keskliit, Teenistujate Ametiliitude Organisatsioon ning Sotsiaalministeerium.²⁷

1.2. Kutsete süsteem Eestis

Kutsete süsteem on kutsealaste määratluste loomise ja arendamise ning kutsete omistamise terviklik süsteem, mis loob võimalused tööturu osapooltele oma huvide sõnastamise ja kokkulepete sõlmimise kaudu tööturu tasakaalustatud arenguks. Kutsete süsteemi osad on kutsete kaardistamine, kutsestandardite väljatöötamine ja kutseomistamine²⁸ ning nende olulisimad väljundid kutsestandard ja kutsetunnistus²⁹.

Kutsekvalifikatsiooni omistamine on protsess, mille käigus isik tõendab oma kutse- ja erialase kompetentsuse taset ning kutsekvalifikatsiooni omistav organ hindab selle vastavust taotletavale kutsekvalifikatsioonile ja annab välja kutsetunnistuse.³⁰

Kutsekvalifikatsiooni tõendamine toimub isiku esitatud avalduse alusel ja on vabatahtlik, kui seadusega ei ole ette nähtud teisiti³¹. Kutsekvalifikatsiooni võib tõendada: kirjaliku või suulise eksamiga, proovitööga, dokumentide alusel või kombineeritult eelloetletud

²⁶ Murre jt. 2003. Kvalifikatsioonisüsteemi teejuht. Kutsekvalifikatsiooni sihtasutus, lk 6.

²⁷ Samas, lk 10.

²⁸ Kutsete süsteemi põhiterminid. <http://www.kutsekoda.ee/default.aspx/1/menu/292/news/content/53> 10.12.2007.

²⁹ Eesti kutsete süsteem. <http://www.kutsekoda.ee/default.aspx/1/menu/293> 10.12.2007.

³⁰ Kutseseadus. 17.12.2003.- RT I 2003, 83, 559, §8 lg1.

³¹ Samas, §8 lg3.

viisidel³². Kutsekvalifikatsiooni omistamiseks moodustatakse kutsekvalifikatsiooni omistava organi juurde töötajate, tööandjate, kutse- ja erialaühenduste esindajatest vastav kutsekomisjon³³.

1.2.1. Kutseomistamisega seotud institutsioonid

Riigi, tööandja ja töövõtjate koostöös loodi kutseomistamise koordineerimiseks Kutsekvalifikatsiooni Sihtasutus (e Kutsekoda). Valdkonniti arendavad kutsete süsteemi kutseõukogud ning otseselt kutseomistamisega tegelevad kutset omistavad organid, kes moodustavad enda haldusalas kutsekomisjoni. Kutsekomisjonid moodustavad omakorda kutseksamite läbiviimiseks eksamikomisjone.

Kutsekvalifikatsiooni Sihtasutuse eesmärk on ühtse ja korrastatud kutsekvalifikatsioonisüsteemi loomisele ja arendamisele kaasaaitamine ning Eesti töötajate kvalifikatsiooni võrreldavuse ja teiste riikide poolt tunnustamise saavutamiseks eelduste loomine.³⁴

Sihtasutus korraldab kutseõukogude tegevust, kutsestandardite väljatöötamist, täendamist ja parandamist ning hindamisaluste väljatöötamist. Korraldab meetodika väljatöötamist töötajate kvalifikatsioonisüsteemi ja kvalifikatsiooni hindamissüsteemi arendamiseks ja rakendamiseks ning peab kutseregistrit³⁵

Kutsenõukogu on vastava majandusharu töötajate, tööandjate, kutse- ja erialaühenduste ning riigi esindajatest koosnev haldusorgani staatuses olev koostööorgan. Kutsenõukogud moodustab Kutsekoja juurde Vabariigi Valitsus.³⁶

Kutsenõukogude tegevuse eesmärk on vastava valdkonna kutsete süsteemi arendamine ja rakendamine. Kutsenõukogu otsustab kutsestandardite väljatöötamise ja uuendamise vajaduste üle ning kinnitab valminud kutsestandardid. Annab kutset omistavale organile

³² Kutseeadus. 17.12.2003.- RT I 2003, 83, 559, §8 lg2.

³³ Samas, §9 lg4.

³⁴ Kutsekvalifikatsiooni sihtasutuse põhikiri, pt 2, p1.

³⁵ Samas, pt 2, p2.

³⁶ Kutsenõukogu. <http://www.kutsekoda.ee/default.aspx/1/menu/294> 10.12.2007.

tegevusloa, kinnitab kutseomistamise alusdokumendid ning teostab järelvalvet.³⁷

Kutset omistavaks organiks saamise õigust (tegevusluba) võib taotleda era- või avalik-õiguslik juriidiline isik või asutus, kelle tegevuse hulka kuulub kutsetegevuse arendamine või vastav kutse-, eri- ja ametialane koolitus.³⁸

Kutsekvalifikatsiooni omistamiseks peavad olema täidetud järgmised põhitingimused:³⁹

- 1) organil peab olema kutsekvalifikatsiooni omistamiseks piisav arv vajaliku hariduse, väljaõppe ja kogemustega töötajaid;
- 2) organil peavad olema vahendid, mis võimaldavad tal kutsekvalifikatsiooni omistamist läbi viia;
- 3) organ peab olema võimeline tegutsema sõltumatult, asjatundlikult, erapooletult ja mittediskrimineerivalt;
- 4) organ peab vastama muudele õigusaktis sätestatud nõuetele.

Tegevusluba kutsekvalifikatsiooni omistamiseks väljastatakse tähtajatult. Kutseseaduse muutmise seaduse eelnõu näeb ette kutset omistava organi õiguste andmist tähtajaliselt, kuni viieks aastaks⁴⁰.

Kõigi protsessist huvitatud osapoolte kaasamiseks moodustab kutset omistav organ kutseala töötajate, tööandjate, kutse- ja erialaühenduste esindajatest kutsekomisjoni.⁴¹

Kutsekomisjon moodustatakse kutset omistava organi juurde korraldama kutsekvalifikatsioonide omistamist. Kutsekomisjon moodustatakse töötajate, tööandjate ning kutse- ja erialaühenduste esindajatest.⁴² Kutsekomisjon võtab vastu avaldusi, teeb otsuseid eksamile lubamise kohta, moodustab eksamikomisjone ja otsustab kutsekvalifikatsiooni omistamise. Kutsekomisjon lahendab ka kutseomistamise protseduuridega seotud apellatsioonid. (vt lisa 1) Kutsekvalifikatsiooni tõendamisel on praktikas välja kujunenud olukord, kus kutsekomisjon ei tee eraldi otsust eksamile

³⁷ Kutsenõukogu. <http://www.kutsekoda.ee/default.aspx/1/menu/294> 10.12.2007.

³⁸ Murre jt. 2003. Kvalifikatsioonisüsteemi teejuht. Kutsekvalifikatsiooni sihtasutus, lk 35.

³⁹ Kutseseadus. 17.12.2003.- RT I 2003, 83, 559, §9 lg 1¹.

⁴⁰ Kutseseaduse muutmise seaduse eelnõu. 11.01.2008, nr 8-1/83. §10 lg 2. http://eoigus.just.ee/?act=6&subact=1&OTSIDOC_W=202202 01.02.2008.

⁴¹ Murre jt. 2003. Kvalifikatsioonisüsteemi teejuht. Kutsekvalifikatsiooni sihtasutus, lk 35.

⁴² Kutseseadus. 17.12.2003.- RT I 2003, 83, 559, §9 lg 4, 5.

lubamise kohta, vaid taotleja pääseb dokumentide esitamise järel koheselt kutseeksamile.

1.2.2. Kutsetasemed ja kutsestandardid

Kutsestandard on dokument, mis määrab kindlaks kutsekvalifikatsioonist tulenevad nõuded teadmistele, oskustele, kogemustele, väärtushinnangutele ja isikuomadustele. Üks kutsestandard võib sisaldada mitut kutsekvalifikatsiooni.⁴³

Kutsestandardite kasutusala on järgmine:⁴⁴

- 1) töötajate kutsekvalifikatsiooni nõuete määratlemine;
- 2) õppekavade, koolitusprogrammide väljatöötamine;
- 3) eksaminõuete väljatöötamine, kutsekvalifikatsiooni tõendamine ja hindamine;
- 4) alus rahvusvaheliste kutsekvalifikatsiooni tõendavate dokumentide võrdlemiseks.

Kutsekvalifikatsioon on antud kutsealal nõutav kompetentsuse tase, mida tunnustatakse kas reguleeritud, ajalooliselt või rahvusvaheliselt kujunenud nõuete alusel⁴⁵. Kvalifikatsiooni hindamise aluseks ei ole läbitud õppekava, vaid tegelikud teadmised, oskused, hoiakud ja vilumused⁴⁶.

Kutsekvalifikatsioonid jagunevad:⁴⁷

I tase – töötaja täidab tööülesandeid ühesuguses olukorras, kutsealased oskused ja teadmised on omandanud enamasti kutsealasel väljaõppel või töö käigus, vastutab oma tööülesannete täitmise eest;

II tase – töötaja täidab tööülesandeid muutuvates olukordades, kutsealased oskused ja teadmised on omandanud enamasti kutsealasel väljaõppel, on vilunud ja kogemustega, töötab iseseisvalt, vastutab oma tööülesannete täitmise eest;

III tase – töötaja täidab tööülesandeid muutuvates olukordades, kutsealased oskused ja

⁴³ Murre jt. 2003. Kvalifikatsioonisüsteemi teejuht. Kutsekvalifikatsiooni sihtasutus, lk 31.

⁴⁴ Kutsestandard piirivalveametnik I. Õigus- ja Sisekaitse Kutsenõukogu otsus nr. 9. 13.04.2005, lk 6.

⁴⁵ Kutseeadus. 17.12.2003.- RT I 2003, 83, 559, §3 lg1.

⁴⁶ Martsik, M. 2001. Eesti piirivalveametnike kaasaegset kutsekoolitust tagavad normdokumendid. [Magistritöö] Tallinn: Tallinna Pedagoogikaülikool, lk 10.

⁴⁷ Kutsestandardite koostamise, muutmise, ülesehituse ja vormistamise kord. Haridus- ja teadusministri 03.03.2004 määrus nr 16, §1 lg 2.

teadmised on omandanud enamasti kutsealasel väljaõppel, on vilunud, kogemustega ja meisterlik, valmis oma kutsealaseid oskusi ja teadmisi edasi andma, korraldab ressursside jagamist ja teiste tööd ning vastutab selle eest;

IV tase – töötaja täidab analüüsimist ja otsustamist eeldavaid tööülesandeid muutuvates olukordades, omab kutsealaseid teadmisi ja oskusi; korraldab ressursside jagamist ja teiste tööd ning vastutab selle eest;

V tase – töötaja täidab teadmiste laiendamist, probleemide lahendamist, teaduslike teooriate ja mõistete rakendamist, olemasolevate teadmiste analüüsimist, süstematiseerimist ja edasiarendamist ning õpetamist eeldavaid tööülesandeid muutuvates olukordades, omab laialdasi kutsealaseid teadmisi ja oskusi; korraldab ressursside jagamist ja teiste tööd ning vastutab selle eest.

Kõik kutsed ei eelda kvalifikatsioonitasemete fikseerimist I kuni V tasemeni. Iga konkreetse kutse kvalifikatsioonitasemed, sealhulgas vajaduse korral ka haridusnõuded, määrab kindlaks kutseenõukogu.⁴⁸

Menetluses olev kutseseaduse muutmise seaduse eelnõu⁴⁹ näeb ette 5 astmelise kutsekvalifikatsioonitasemete kirjelduse asendamise 8 astmelise kvalifikatsiooniraamistikuga (vt lisa 3). Sellega soovitakse viia Eesti kutsekvalifikatsioonid kooskõlla Euroopa kvalifikatsiooniraamistikuga (EQF). Aastaks 2011 peavad kõik uued kvalifikatsioonid sisaldama viidet vastavale EQF tasemele.⁵⁰

Kvalifikatsioonisüsteem annab tööandjale võimaluse kujundada personalipoliitikat, planeerida ametnike teadmiste ja oskuste arengut, kasutada efektiivsemalt tööjõudu ja motiveerida töötajaid. On tagatud turvalisus töötajate teadmiste ja oskuste hindamises.⁵¹

Töötajal võimaldab kvalifikatsioonisüsteem areneda endale sobiva tempoga, teha valikuid hariduse omandamise viisides, planeerida oma karjääri ja arengut ning saada kvalifikatsioonile vastavat töötasu.⁵²

⁴⁸ Kutseseadus. 17.12.2003.- RT I 2003, 83, 559, §3 lg4.

⁴⁹ Kutseseaduse muutmise seaduse eelnõu. 11.01.2008, nr 8-1/83. http://eoigus.just.ee/?act=6&subact=1&OTSIDOC_W=202202 01.02.2008.

⁵⁰ Kutseseaduse muutmise seaduse eelnõu seletuskiri. http://eoigus.just.ee/?act=6&subact=1&OTSIDOC_W=202202 01.02.2008.

⁵¹ Martsik, M. 2001. Lk 45 ref Eesti rahvuslik töötajate kvalifikatsioonisüsteem. Kontseptsioon. 10.09.2000.

⁵² Sama.

2. KUTSEOMISTAMISE SÜSTEEM EESTI PIIRIVALVES

Piirivalveametniku elukutse kuulub samaselt paljude teiste kutsealadega Eesti riikliku kutsekvalifikatsioonisüsteemi. 04.06.2003 anti Piirivalveametile Õigus- ja Sisekaitse Kutsenõukogu poolt tegevusluba piirivalveametnike kutsekvalifikatsioonide omistamiseks. Kutsekvalifikatsioonisüsteemi rakendamiseks on Piirivalveamet moodustatud kutsekomisjoni, kelle pädevusse kuulub piirivalveametniku kutsekvalifikatsioonide omistamise korraldamine.⁵³

2.1. Piirivalve kutseomistamise institutsioonid ja normdokumendid

Piirivalveametnike kutsekvalifikatsioone omistavaks organiks on Piirivalveamet. Piirivalveameti juurde on moodustatud kutsekomisjon, mis on piirivalveametnike kutsekvalifikatsioonide omistamist korraldav organ. Kutsekomisjon juhindub oma töös kutseeadusest, kutsekomisjoni tegevusstatuudist, piirivalveametniku kutsekvalifikatsioonide tõendamise ja omistamise korrast ja piirivalve valdkonnas väljatöötatud kutsestandarditest. Kutsekomisjoni tegevuse eesmärgiks on arendada ja hinnata piirivalveametnike kutseoskusi.⁵⁴

Oma tegevuse eesmärgi saavutamiseks on kutsekomisjonil õigus:⁵⁵

- 1) korraldada piirivalveametnike kutseomistamiseks vajalike nõuete ja protseduuride väljatöötamist ning nende regulaarset kaasajastamist;
- 2) korraldada kutseeksameid vastavalt piirivalveametnike kutsekvalifikatsioonide tõendamise ja omistamise korrale;
- 3) moodustada kutseeksamite läbiviimiseksksamikomisjone, koordineerida ja korraldadaksamikomisjonide tööd ja teostada nende tegevuse üle järelevalvet;
- 4) teha otsuseid kutseomistamise ning kutsetunnistuse väljaandmise, kehtivuse peatamise ja ennistamise osas;

⁵³ Kutseomistamine. <http://www.pv.ee/index.php?page=595> 10.12.2007.

⁵⁴ Piirivalveameti kutsekomisjoni tegevusstatuut. PVA peadirektori KK nr 173 27.04.2006, p1.2,1.3,1.4,2.2.

⁵⁵ Samas, p 2.3.

- 5) hinnata piirivalveametnike täiendkoolituse vajadust kutsekvalifikatsioonide nõuete alusel ja teha ettepanekuid taseme- ja täienduskoolituse õppekavadesse.
- 6) lahendada eksamikomisjonide tegevuse kohta laekunud apellatsioone;
- 7) välja töötada ja esitada Piirivalveametile kinnitamiseks kutsetunnistuse väljaandmisega seotud kulude eelarve ning kutsekomisjoni ja eksamikomisjoni liikmete tasustamise alused.

Kutsekomisjoni moodustab Piirivalveamet Piirivalveameti, piirivalvealaste õppeasutuste või piirivalveasutuste esindajatest. Kutsekomisjoni kuulub vähemalt kaheksa liiget, kellest üks, hääleõigusega liige määratakse korraldama kutsekomisjoni asjaajamist. Kutsekomisjoni liikmed määratakse neljaks aastaks⁵⁶. Kutsekomisjoni töövorm on koosolek ja töökohaks piirivalvealane õppeasutus.⁵⁷

Isikute kutsestandardi nõuetele vastavuse hindamiseks moodustatakse kutsekomisjoni otsusega eksamikomisjon. Eksamikomisjon moodustatakse kuni kaheks aastaks. Eksamikomisjoni töö eesmärgiks on kontrollida kutsekvalifikatsiooni taotleja teadmiste ja oskuste vastavust piirivalveteenistuse valdkonna kutsestandarditest tulenevatele nõuetele.⁵⁸

Eksamikomisjon moodustatakse piirivalveasutuste ja piirivalvealase õppeasutuse esindajatest. Eksamikomisjonis on kuni viis liiget, sealjuures komisjoni liikme kutsekvalifikatsioon ei tohi olla madalam kui see, mida taotlevad eksamineeritavad isikud.⁵⁹ Eksamikomisjoni tööd juhivad Piirivalveameti esindaja. Esialgne nägemus eksamikomisjonide moodustamisest piirivalve erialade põhjal (lisa 2) on asendunud eksamikomisjonide moodustamisega kutsekvalifikatsioonide põhjal. Iga eraldiseisva kutsekvalifikatsiooni (piirivalveametnik I-V) omistamiseks luuakse eraldi eksamikomisjon.

Eksamineerimine toimub eksamikomisjoni poolt koostatud ja kutsekomisjoni poolt kinnitatud eksami juhendi ja eksamiküsimuste alusel. Eksamikomisjon koostab iga eksami jaoks eraldi eksamiküsimustiku. Eksamiküsimused avalikustatakse 30 päeva enne eksamit. Eksamikomisjoni töö protokollitakse.⁶⁰

⁵⁶ Piirivalveameti kutsekomisjoni tegevusstatuudi muutmine. PVA peadirektori KK nr 109 10.05.2007.

⁵⁷ Piirivalveameti kutsekomisjoni tegevusstatuut. PVA peadirektori KK nr 173 27.04.2006, p 3.

⁵⁸ Piirivalveametnike kutseksamite läbiviimise kord, p 1,2.

⁵⁹ Samas, p 2.

⁶⁰ Samas, p 5.

2.2. Piirivalveametnike kutsetasemed ja kutsestandardid

Piirivalveametnikel on võimalik taotleda viit kutsekvalifikatsiooni (I, II, III, IV ja V), milledest I tase on kõige madalam ning V kõrgeim. Piirivalveametnike kutsealaste oskuste, teadmiste, võimete ja isikuomaduste nõuded kutsekvalifikatsiooni tõendamiseks määratakse kindlaks kutsestandarditega.⁶¹ Kutsestandardites loetletud pädevused piirivalveametnike kutsekvalifikatsioonidele on järgmised:

Kutsekvalifikatsioon piirivalveametnik I omava piirivalveametniku tööülesanneteks on piirirežiimi nõuete täitmise kontrollimine piirivalve tegevuspiirkonnas. Antud kutsekvalifikatsiooni omandanud isik osaleb piirivalveametnikuna vahetult piirivalvetoimkonna liikmena piirivalvele seaduste või muude õigusaktidega antud ülesannete täitmisel. Piirivalveametnik töötab piirivalve struktuuriüksustes piirivalvuri ametikohal.⁶² Tal ei ole õigust täita tööülesandeid iseseisvalt ega kasutada jõu ja sunnivahendeid⁶³. Piirivalveametniku I kutsekutsekvalifikatsiooni saavad tõendada ainult piirivalveametniku kutsealase eelkoolituse õppekava täitnud keskharidusega isikud.⁶⁴

Kutsekvalifikatsiooni piirivalveametnik II omava piirivalveametniku tööülesanneteks on riigipiiri valvamine ja kaitsmine piirivalvetoimkonnas, piirirežiimi nõuete tagamine piirivalve tegevuspiirkonnas, piiriületajate dokumentide ja transpordivahendite kontrolli teostamine piiripunktis ning muude piirivalvele pandud ülesannete täitmine. Piirivalveametnik osaleb vahetult piirivalvetoimkonna liikmena piirivalvele seaduste või muude õigusaktidega antud ülesannete täitmisel. Piirivalveametnik töötab piirivalve struktuuriüksustes reapiirivalvuri või nooremallohvitseri ametikohal.⁶⁵ Piirivalveametniku II kutsekvalifikatsiooni saavad tõendada piirivalveametnikud, kes on omandanud piirivalveametniku kutsekeskhariduse.⁶⁶

Kutsekvalifikatsiooni piirivalveametnik III omava piirivalveametniku tööülesanneteks on riigipiiri valvamine ja kaitsmine ning piiripunktis piirikontrolli teostava

⁶¹ Piirivalveametnike kutsekvalifikatsioonide tõendamise ja omistamise kord, p 1.2, 1.3, 3.1.

⁶² Kutsestandard piirivalveametnik I. Õigus- ja Sisekaitse Kutsenõukogu otsus nr. 16. 20.03.2007, lk 3.

⁶³ Core Curriculum for border guard training. 8285/2/03 FRONT 38 COMIX 232 08.05.2003, p 3.2.

⁶⁴ Piirivalveametnike kutsekvalifikatsioonide tõendamise ja omistamise kord, p 3.2.

⁶⁵ Kutsestandard piirivalveametnik II. Õigus- ja Sisekaitse Kutsenõukogu otsus nr. 16. 20.03.2007, lk 3.

⁶⁶ Piirivalveametnike kutsekvalifikatsioonide tõendamise ja omistamise kord, p 3.3.

piirivalvetoimkonna vahetu juhtimine. Piirivalveametnik juhib piirivalvetoimkonda piirivalvele seaduste või muude õigusaktidega antud ülesannete täitmisel ning nende ülesannete täitmise tagamisel. Antud kutsekvalifikatsiooni piirivalveametnik töötab piirivalveasutustes või –struktuuriüksustes vanemallohvitseri ametikohal.⁶⁷ Piirivalveametniku III kutsekvalifikatsiooni saavad tõendada piirivalveametnikud, kes on täitnud vanemallohvitseri kvalifikatsioonikursuse õppekava.⁶⁸

Kutsekvalifikatsiooni piirivalveametnik IV omav piirivalveametnik juhib piirivalve struktuuriüksuse tegevust ning planeerib toimkondade teenistust piirivalvele seaduste või muude õigusaktidega antud ülesannete täitmisel. Peamiselt töötavad selle kutsekvalifikatsiooni piirivalveametnikud piirivalveasutuste struktuuriüksuste ülemate või nende asetäitjate, staabiohvitseride või õppejõudude ametikohtadel.⁶⁹ Piirivalveametniku IV kutsekvalifikatsiooni saavad tõendada piirivalveametnikud, kes on omandanud piirivalvealase rakenduskõrghariduse või kõrgharidusega piirivalveametnikud, kes on läbinud vastava kvalifikatsioonikursuse ja sooritanud kutseksami.⁷⁰

Kutsekvalifikatsiooni piirivalveametnik V omava piirivalveametniku peamiseks tööülesandeks on riigipiiri valvamise ja kaitsmise, piirirežiimi nõuete tagamise ja piirikontrolli teostamise korraldamine, piirivalveasutuste teenistuse juhtimine ja planeerimine ning muude piirivalvele pandud ülesannete täitmine. Antud kutsekvalifikatsiooni piirivalveametnik on professionaalne piirivalvealaste ülesannete täitja, kes töötab piirivalveasutuses vanemohvitseri, Piirivalveametis kõrgema ohvitseri ametikohal või õppejõu ametikohal.⁷¹ Piirivalveametniku V kutsekvalifikatsiooni saavad tõendada kõrgharidust omavad piirivalveametnikud, kes on läbinud vastava piirivalve- ja juhtimisalase koolituse ning on teeninud vanemohvitseri ametikohal vähemalt 5 aastat või magistriõppe läbinud piirivalveohvitserid, kelle väitekiri on kaitstud piirivalvealasel teemal⁷².

Piirivalveametniku kutsekvalifikatsiooni saab taotleda dokumentide alusel või sooritades

⁶⁷ Kutsestandard piirivalveametnik III. Õigus- ja Sisekaitse Kutsenõukogu otsus nr. 16. 20.03.2007, lk 3.

⁶⁸ Piirivalveametnike kutsekvalifikatsioonide tõendamise ja omistamise kord, p 3.4.

⁶⁹ Kutsestandard piirivalveametnik IV. Õigus- ja Sisekaitse Kutsenõukogu otsus nr. 16. 20.03.2007, lk 3.

⁷⁰ Piirivalveametnike kutsekvalifikatsioonide tõendamise ja omistamise kord, p 3.5.

⁷¹ Kutsestandard piirivalveametnik V. Õigus- ja Sisekaitse Kutsenõukogu otsus nr. 16. 20.03.2007, lk 3.

⁷² Piirivalveametnike kutsekvalifikatsioonide tõendamise ja omistamise kord, p 3.6.

kutseksami. Kutsekvalifikatsioonide taotlemine on vabatahtlik, toimub isiku kirjaliku avaldus alusel ja on tasuline.⁷³ Alates 2008. aastast toimub kutsekvalifikatsioonide I-IV esmaomistamine ainult läbi kutseksami⁷⁴.

Piirivalveametniku II kutsekvalifikatsiooni eksam on ühildatud piirivalveametniku kutsekeskhariduse õppekava lõpueksamiga. Piirivalveametniku III kutsekvalifikatsiooni kutseksam on üheks osaks vastava kvalifikatsioonikursuse õppekavast. Piirivalveametniku II, III, IV kutsekvalifikatsiooni kutseksamid on üheks osaks piirivalveteenistuse rakenduskõrghariduse õppekavast.⁷⁵

Piirivalveametnikud, kes on läbinud piirivalvealase koolituse ning on teeninud piirivalveametniku ametikohal 5 aastat, saavad tõendada oma kutsekvalifikatsiooni kuni 2012 aasta 1. septembrini kutseksamiga.⁷⁶ Dokumentide alusel on võimalik taotleda kutsekvalifikatsiooni V.

Piirivalveametniku kutsekvalifikatsioonide kehtivused on järgmised:⁷⁷

- 1) piirivalveametniku I kutsekvalifikatsiooni tunnistus kehtib kolm aastat ja seda ei saa korduvalt taotleda;
- 2) piirivalveametniku II kutsekvalifikatsiooni tunnistus on tähtjatu;
- 3) piirivalveametniku III, IV ja V kutsekvalifikatsiooni tunnistus kehtib 5 aastat.

Kutsekomisjon peatab kutsekvalifikatsioonide II, III, IV ja V tunnistuse kehtivuse, kui isik ei ole kolme aasta jooksul täitnud talle omistatud kutsekvalifikatsiooni kohaseid teenistusülesandeid. Tunnistus tunnistatakse kehtetuks ka siis, kui selle saamine on seotud pettuse või võltsinguga või sellele on kantud ebaõiged andmed.⁷⁸

Kui kutsetunnistuse kehtivusaja lõpuni on jäänud vähem kui 1 aasta, saab isik taotleda sama kutsekvalifikatsiooni lihtsustatud korras. Selleks peab kutsekvalifikatsiooni omav isik olema töötanud kutsealal vähemalt poole kutsetunnistuse kehtivusajast ning täitnud

⁷³ Piirivalveametnike kutsekvalifikatsioonide tõendamise ja omistamise kord, p 1.5, 1.6.

⁷⁴ Piirivalveametnike kutsekvalifikatsioonide tõendamine ja omistamine. PVA peadirektori KK nr 236 02.12.2007, p 5.

⁷⁵ Piirivalveametnike kutseksamite läbiviimise kord, p 1.4.

⁷⁶ Piirivalveametnike kutsekvalifikatsioonide tõendamise ja omistamise kord, p 3.7.

⁷⁷ Samas, p 5.

⁷⁸ Sama.

enesetäienduse nõude. Taotledes kõrgemat kutsekvalifikatsiooni, võib seda teha ka eelneva tunnistuse kehtivusajal.⁷⁹

Kutsekvalifikatsioonide piirivalveametnik III - V korduvaks taotlemiseks peab piirivalveametnik olema läbinud täiendõpet (enesetäiendust) vähemalt 5 AP (1 AP = 40 tundi) ulatuses viimase 5 aasta jooksul⁸⁰. Kogu enesetäiendamise mahust võivad moodustada: piirivalvealased kursused või muu kutsealane tegevus – 3 AP; õigus- ja juhtimisalased kursused või valikkursused, mis lähtuvad piirivalveametniku ametikoha vajadustest või teise kvalifikatsiooni nõudest (laevapereliikmed, lennundusspetsialistid, pedagoogid) – 2 AP.⁸¹

Piirivalveametnike enesetäienduseks loetakse artiklite avaldamist, juhend- ja õppematerjalide koostamist, praktika juhendamist, õpetamist mittekoosseisulise õpetajana; osalemist konverentsidel või seminaridel, töörühmade töödes, täiendkoolitusel, välismissioonil ja piirivalveametniku elukutset propageerivate ürituste korraldamisel.⁸² Piirivalveametnikele, kellele on omistatud kvalifikatsioonitase, tagatakse pidev täiendkoolitus, säilitamaks nende kutseoskuste vastavust tööülesannete täitmiseks nõutava kvalifikatsioonitasemega⁸³.

Kutsetunnistuse omistamise või mitteomistamise otsustab kutsekomisjon. Kutsekomisjon lähtub otsustamisel esitatud dokumentidest või eksamikomisjoni protokollidest. Otsusest teatatakse taotlejale hiljemalt 15 päeva jooksul pärast kutsekvalifikatsiooni tõendamist. Kutsekvalifikatsiooni omistamise korral väljastatakse kutsetunnistused 30 päeva jooksul pärast otsuse vastuvõtmist. Mitteomistamise korral on taotlejal õigus otsus vaidlustada 30 päeva jooksul pärast otsuse teatavaks tegemist. Kutsekomisjon vaatab apellatsiooni läbi 30 päeva jooksul. Apellatsiooni mitterahuldamise korral võib taotleja 30 päeva jooksul esitada Piirivalveameti otsuse kohta apellatsiooni Sise-, Õigus- ja Riigikaitse Kutsenõukogule.⁸⁴

⁷⁹ Piirivalveametnike kutsekvalifikatsioonide tõendamise ja omistamise kord, p 5.

⁸⁰ Samas, p 2.6.

⁸¹ Samas, p 4.3.

⁸² Samas, p 4.

⁸³ Piirivalveametnike ametikohtadele vastavad kvalifikatsioonitasemed. Seletuskiri, lk 2. http://eoigus.just.ee/?act=6&subact=1&OTSIDOC_W=184777 10.01.2008.

⁸⁴ Samas, p 6.

2.3. Kutseomistamise hetkeolukord Eesti piirivalves

Kutsealase pädevuse arengu põhiliseks edasiviivaks jõuks on kaks alltoodud allikat:⁸⁵

- 1) isiklikud võimed, motivatsioon ja võimalus isikliku pädevuse alalhoidmiseks ning täiustamiseks vastuseks töökohal esitatavatele uutele nõudmistele, ning
- 2) organisatsiooni pidev toetus personali arengule.

Piirivalve on haridust ja tööalast arengut toetav organisatsioon, milles on loodud kaasaegne haridussüsteem ja kvalifikatsioonitingimused. Piirivalve koolitussüsteem näeb ette kutsealast eelkoolitust gümnaasiumite baasil ning piirivalveametnike tasemekoolitust kolmel eri tasemel⁸⁶, rakendades moodulõppe põhimõtteid ja arvestades piirivalveametnike jaoks välja töötatud ja rakendatud kutsekvalifikatsioonisüsteemi.

Eelkoolitust korraldatakse Abja, Iisaku ning Orissaare gümnaasiumites. Piirivalvealast kutseharidust on võimalik omandada Sisekaitseakadeemia piirivalvekolledžis. Piirivalvekolledžis on võimalik omandada rakenduskõrgharidust ning kutsekeskharidust.

Esimeseks hariduse tasemeks on kutsekeskhariduse tasand, mis on ühitatud võimalusega jätkata paremikul teise ehk rakenduskõrghariduse tasandiga. Rakenduskõrghariduse tasandi läbimise eelduseks on nii kutsekeskhariduse õppekava („piirivalveametnik II“) mooduli läbimine kui ka rakenduskõrghariduse mooduli läbimine SKA piirivalvekolledžis („piirivalveametnik IV“). Vanemohvitseri ametikohal töötamiseks, samuti õppe-, uurimis- ja arendustegevuse tasemel hoidmiseks vajalik kvalifikatsioon saadakse magistriõppes.⁸⁷

2007.a veebruaris käivitati piirivalvekolledžis esimene piirivalve vanemallohvitseride kvalifikatsioonikursus, mille õppekava täitmine annab õiguse taotleda III kutsekvalifikatsiooni.

Piirivalveameti juhtgrupi otsusega on võimalik alates 01.09.2008 läbida piirivalvuri kvalifikatsioonikursus kaugõppes, mis annab võimaluse taotleda kutsekvalifikatsiooni

⁸⁵ Beirsto, B, Ruohotie, P. 1999. The Education of Educators. Saarijärvi: Saarijärven Offset Oy, lk 10.

⁸⁶ Piirivalvealase koolituse ühtseks tervikuks liitmise visioon, lk 10.

⁸⁷ Sama.

piirivalveametnik II. Eelnevalt peab olema läbitud piirivalveametnik I esmakursus.

Piirivalveametnik peab vastama kutsesobivuse ja kvalifikatsiooninõuetele⁸⁸. Kutsesobivuse nõueteena on kehtestatud: 1) nõuded isikuomadustele, 2) haridusnõuded, 3) füüsilise ettevalmistuse nõuded, 4) tervisenõuded⁸⁹.

Haridusnõuded sätestatakse piirivalveametniku põhigruppide⁹⁰ järgi: piirivalveohvitseril on nõutav piirivalvealane kõrgharidus või muu kõrgharidus ja piirivalvealane koolitus; piirivalveallohvitseril on nõutav piirivalvealane kutsekeskharidus ja piirivalveallohvitseri kvalifikatsioonikursuse õppekava läbimine või muu kutsekeskharidus ja piirivalvealane koolitus; piirivalvuril on nõutav piirivalvealane kutsekeskharidus.⁹¹

Kutsekvalifikatsiooninõuded kehtestatakse piirivalveametniku põhiametikohtadele. Piirivalveametnike põhiametikohad on piirivalvealast või muud kutsealast tasemeharidust ja piirivalve koolitust nõudvad piirivalveuastmega ametikohad⁹².

Kõik piirivalveohvitseri ja piirivalveallohvitseri põhiametikohad ei eelda kitsalt piirivalvealase hariduse olemasolu, vaid on olemas ka selliseid ametikohti, mille täitmiseks on oluline hoopis mingi muu valdkonna alane haridus (nt lennutehniline personal, meremehed). Lisaks kohustuslikule kõrg- või kutseharidusele on siiski vajalik ka piirivalvealane koolitus (täiendõpe), mille käigus antakse piirivalves töötamiseks vajalikud teadmised.⁹³ Nende ametikohtade vastavus põhiametikohale määratakse kindlaks piirivalveasutuse struktuuris ja teenistujate koosseisus põhiametikohtadele ettenähtud auastmete alusel.⁹⁴

Põhiametikohtadel töötavatele piirivalveametnikel on nõutav vastavalt ametikoha auastmele kvalifikatsioonid II-V. Kõrgem kvalifikatsioonitase võimaldab töötada

⁸⁸ Piirivalveteenistuse seadus. 16.03.2007.- RT I 24, 126, §7, 24.

⁸⁹ Piirivalveametnike kutsesobivuse nõuded, nende vastavuse kontrollimise tingimused, perioodilisus ja kord. Siseministri 13.06.2007 määrus nr 38, §1-5.

⁹⁰ Piirivalveteenistuse seadus. 16.03.2007.- RT I 24, 126, §4.

⁹¹ Piirivalveametnike kutsesobivuse nõuded, nende vastavuse kontrollimise tingimused, perioodilisus ja kord Siseministri 13.06.2007 määrus nr 38, § 3.

⁹² Piirivalveteenistuse seadus. 16.03.2007.- RT I 24, 126, § 25-27.

⁹³ Piirivalveteenistuse seadus. Seletuskiri, lk 8. http://eoigus.just.ee/?act=6&subact=1&OTSIDOC_ELEHT=do&did=118134 10.12.2007.

⁹⁴ Piirivalveteenistuse seadus. 16.03.2007.- RT I 24, 126, § 29 lg 1.

madalamat kvalifikatsiooni eeldaval ametikohal.⁹⁵ Piirivalveametnikel, kes ei ole piirivalveohvitseride või piirivalveallohvitseride põhiametikohtadel, on nõutav vastav kutsealane haridus ja piirivalve koolitus⁹⁶. Põhiametikohtadele on kehtestatud alljärgnevad kvalifikatsiooninõuded⁹⁷:

- 1) piirivalvuri põhiametikohtadel - kutsekvalifikatsioon „piirivalveametnik II“;
- 2) piirivalveallohvitseride põhiametikohtadel - kutsekvalifikatsioon „piirivalveametnik III“;
- 3) piirivalveohvitseride põhiametikohtadel - piirivalveleitnandi, piirivalvekapteni, piirivalvemajori ja piirivalvekolonelleitnandi auastmega ametikohtadel kutsekvalifikatsioon „piirivalveametnik IV“. Piirivalvekoloneli, piirivalvebrigaadikindrali ja piirivalvekindralmajori auastmega ametikohtadel kutsekvalifikatsioon „piirivalveametnik V“.

Kvalifikatsiooninõuded on kohustuslikud piirivalveteenistuse seaduse alusel piirivalveteenistusse võetavatele isikutele. Piirivalveametnikele, kes olid teenistuses piirivalveteenistuse seaduse jõustumisel 01.07.2007 laienevad kvalifikatsiooninõuded alates 2012 aasta 1 septembrist⁹⁸. Kvalifikatsioonitaseme omamisel makstakse piirivalveametnikele lisatasu kuni 2% palgamäärast⁹⁹.

Piirivalveametniku kutsehariduskavad ja kutsenõuded on välja töötatud piirivalve tööülesannete spetsiifikat arvestades. Planeeritav piirivalve, kodakondsus- ja migratsiooniameti ning politsei ühinemine 2010. aastal võib tekitada situatsiooni, kus tuleb luua uued kriteeriumid kutseomistamisel. Laieneb profession, ja võivad tulla uued oskusnõuded.

Piirivalveametile anti kutset omistava organi õigused 04.06.2003. aastal. Piirivalveamet on väljastanud seisuga 31.12.2007 a 1383 kutsetunnistust 1337 isikule¹⁰⁰. Korduvalt on

⁹⁵ Piirivalveametnike ametikohtadele vastavad kvalifikatsioonitasemed. Seletuskiri, lk 1. http://eoigus.just.ee/?act=6&subact=1&OTSIDOC_W=184777 10.01.2008.

⁹⁶ Piirivalveametnike ametikohtadele vastavad kvalifikatsioonitasemed. Siseministri 13.06.2007 määrus nr 37, § 3 lg 2.

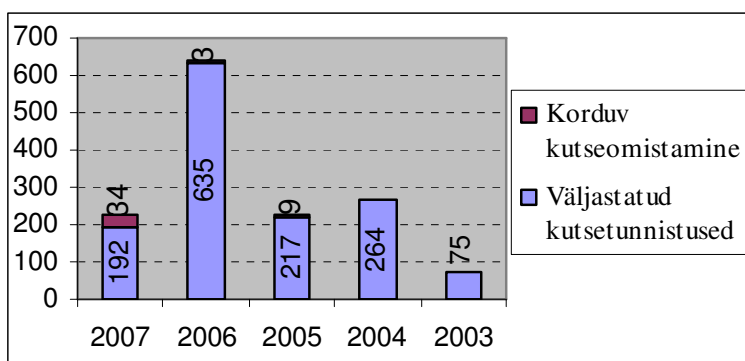
⁹⁷ Samas, § 2.

⁹⁸ Piirivalveteenistuse seadus. 16.03.2007.- RT I 24, 126, §85 lg1.

⁹⁹ Palgajuhendi kinnitamine. PVA peadirektori KK nr 159 02.07.2007, p 4.6.

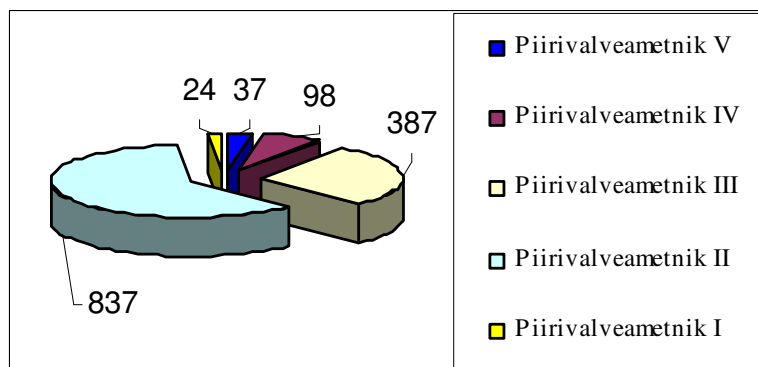
¹⁰⁰ Kutsetunnistused. <http://www.kutsekoda.ee/default.aspx/1/menu/204/register/?action=true&tyyp2=3&orderby=vkp&orderhow=desc> 01.01.2008.

väljastatud kutsetunnistus 46 piirivalveametnikule (vt joonis 1). Kutsetunnistusi on väljastatud kõige rohkem 2006. aastal, kuna toimus dokumentide alusel kutsekvalifikatsioonide omistamine.

Joonis 1. Väljastatud kutsetunnistused aastate lõikes.

Enim on väljastatud kutsestandardile piirivalveametnik II vastavaid kutsetunnistusi, mis on ka mõisteta, kuna tegevteenistuses olevatest piirivalveametnikest suurem osa on teenistuses piirivalvuri ametikohtadel (vt joonis 2).

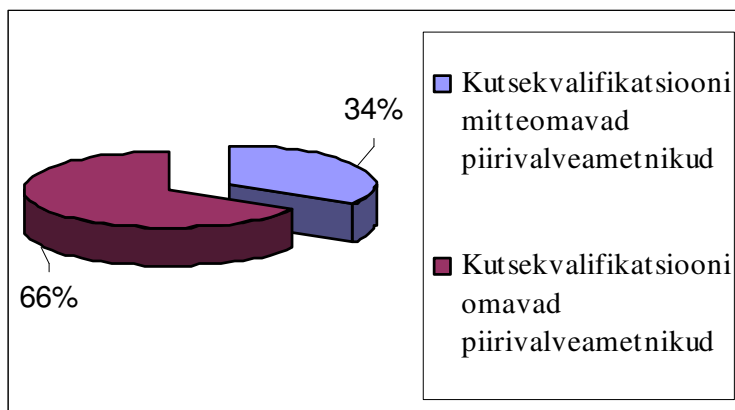

Joonis 2. Väljastatud kutsetunnistused kvalifikatsioonide lõikes.

Paljud piirivalveametnikud, kellele kutse omistati, on praeguseks piirivalvest lahkunud. Seisuga 31.12.2007 a on piirivalves teenistuses 1462¹⁰¹ piirivalveametnikku, kellest 964 on omistatud kutsekvalifikatsioon. Kutset omavate piirivalveametnike suur hulk (66%)

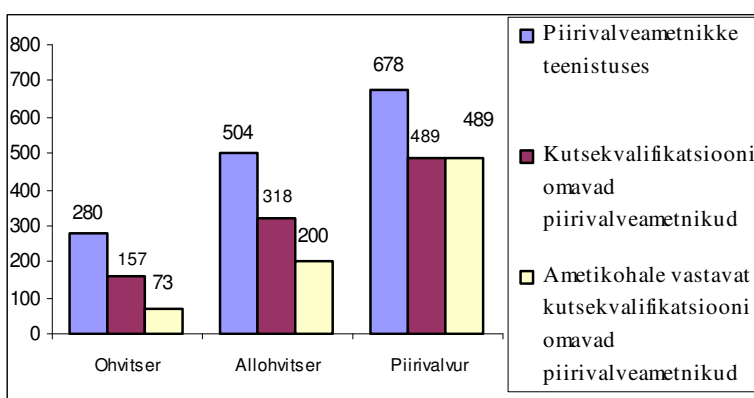
¹⁰¹ Päring personaliarvestusprogrammist „Persona“ 20.01.2008.

näitab, et enamus piirivalveametnikke on kohusetundlikud või teadvustavad kutseomistamise vajalikkust (vt joonis 3).

Joonis 3. Kutsevalifikatsioonide väljastamine piirivalveteenistuses olevatele piirivalveametnikele.

Kutsevalifikatsiooni omavatest piirivalveametnikest 489 on teenistuses piirivalvuri ametikohtadel, 318 allohvitseri ametikohtadel ning 157 ohvitseri ametikohtadel. Ametikohale vastavat kutsevalifikatsiooni omab 489 piirivalvurit, 200 allohvitseri ning 73 ohvitseri ametikohal teenivat piirivalveametnikku (vt joonis 4).

Joonis 4. Väljastatud kutsetunnistused ametikohtade lõikes.

3. RAHULOLU KUTSEKVALIFIKATSIOONISÜSTEEMIGA

3.1 Uurimuse eesmärk ja meetodid

Uurimuse eesmärgiks oli välja selgitada piirivalveametnike rahulolu kutsekvalifikatsioonisüsteemiga; ning selgitada, kas kutsekvalifikatsioonisüsteemi rakendamine on täitnud eesmärgid.

Kutsekvalifikatsiooni omamine on piirivalveametniku ametikohal töötamisel kohustuslik. Seetõttu taotleavad piirivalveametnikud kutsetunnistust sõltumata selles, kas nad näevad enda jaoks mingeid eeliseid või mitte. Sellest lähtuvalt pidas autor vajalikuks teostada sotsioloogiline kirjalik uurimus, selgitamaks välja piirivalveametnike arvamus kutseomistamise süsteemist.

Andmekogumismeetodina kasutas autor ankeetküsitlust. Küsitluse sooviti kaasata piirivalveametnikke võimalikult laiapõhjaliselt. Küsitluses osalejatele ei tehtud piiranguid ametikohast või auastmest tulenevalt. Uurimuses osalemine oli vabatahtlik ja anonüümne.

Uurimus viidi läbi Kirde, Kagu, Lääne ja Põhja Piirivalvepiirkonna kordonites ja piiripunktides 2007 detsember kuni 2008 veebruar. Küsitluslehed edastati kontaktisikutele, kes edastasid need allüksustesse ning korraldasid tagastamise.

Küsitlusankeet koosnes kolmest osast. Esimene osa sisaldas küsimusi, mis andsid taustinformatsiooni piirivalveametnike kohta. Teises osas sooviti saada ülevaadet piirivalveametnike teadlikkusest ja rahulolust kutsekvalifikatsioonisüsteemiga. Kolmandas osas sooviti saada vastust küsimusele, kas kutsekvalifikatsioonisüsteem on täitnud oma eesmärgid (vt lisa 5).

Küsimustikus kasutati kolme enamlevinud küsimuse tüüpi¹⁰²: valikvastustega, astmestikel e skaaladel põhinevaid ning avatud küsimusi. Andmete töötlemiseks kasutati tabelitöötlusprogrammi Microsoft Excel. Alljärgnevatel skaaladel põhinevate küsimuste

¹⁰² Hirsijärvi, S jt. 2005. Uuri ja kirjuta. Tallinn: Kirjastus Medicina, lk 185 – 187.

statistiliseks tööluseks kasutati z-testi.

Küsimused 18 – 23 sisaldasid väiteid, millele tuli vastata viiepallilisel skaalal:

5 nõus, **4** pigem nõus, **3** ei oska öelda, **2** pigem ei ole nõus, **1** ei ole nõus.

Küsimustele 8-10, 12 ja 14-16 tuli anda hinnang valikvastustega, mida hiljem võrreldi viiepallilisel skaalal alljärgnevalt:

5 - Jah, täiesti

4 - Piisavalt

3 - Ei oska öelda

2 - Vähe

1 - Üldse mitte

Viiepalliste hinnangute skaaladel saadud tulemused jagati võrdluseks kolme hinnangu skaalasse:

+ - nõus/jah, täiesti

0 – ei oska öelda

- - ei ole nõus/üldse mitte

Tulemuste kokkuvõtmisel jäeti “0”- märgid vaatlusest kõrvale ning vähendati vastavalt ka võrreldavate arvupaaride hulka. Edasi leiti märkide “+” ja “-“ sagedused (arvud) ning kontrolliti nullhüpoteesi abil, kas märkide “+” ja “-“ erinev arv esineb juhuselise tõttu või mitte. Selleks kasutati z-testi valemit¹⁰³:

$$z = \frac{[(f^{“+”} - n \cdot P\{+}) - 0,5]}{\sqrt{n \cdot (P\{+} \cdot P\{-})}},$$

kus $f^{“+”}$ - sagedamini esinevate märkide arv;

n - võrreldavate arvupaaride summa;

$P\{+}$ - märgi “+” sageduse oletatav tõenäosus;

$P\{-}$ - märgi “-“ sageduse oletatav tõenäosus;

0,5 - koefitsient.

Märkus: märkide “+” ja “-“ esinemine on võrdtõenäoline ja võrdne poolega, st $P=0,5$.

¹⁰³ Kõverjalg, A. 1994. Teadustöö metoodika alused II. Tallinn: Eesti Riigikaitse Akadeemia, lk 56-58.

Tulemuste usaldusväarsuse kontrollimiseks leiti vaatluspaaride kriitilised väärtused (m_n), mis näitab kui palju võib olla miinuseid ühe küsimuse kohta. Käesolevas uurimuses võib olla 5 % olulisuse nivoo korral maksimaalselt 102 miinust.

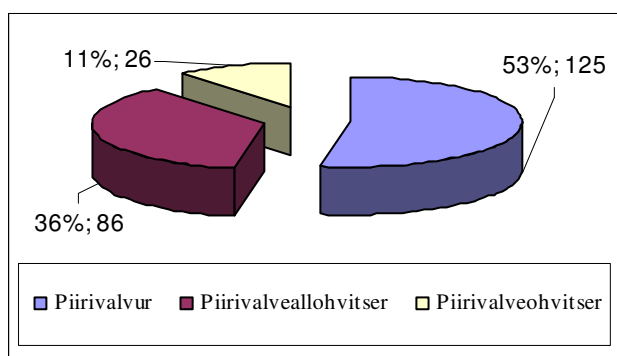
$$m_n = \frac{n - 1}{2} - 0,98\sqrt{n + 1}$$

kus n on vaatluspaaride arv.

Z – testi ja usaldusväarsuse kontrolli tulemused on välja toodud lisas 6.

3.2. Valimi iseloomustus

Küsitluses osales 237 piirivalveametnikku (16,2% isikkoosseisust), mille hulgas 26 ohvitseri, 86 allohvitseri ja 125 piirivalvuri ametikohal teenivat piirivalveametnikku.

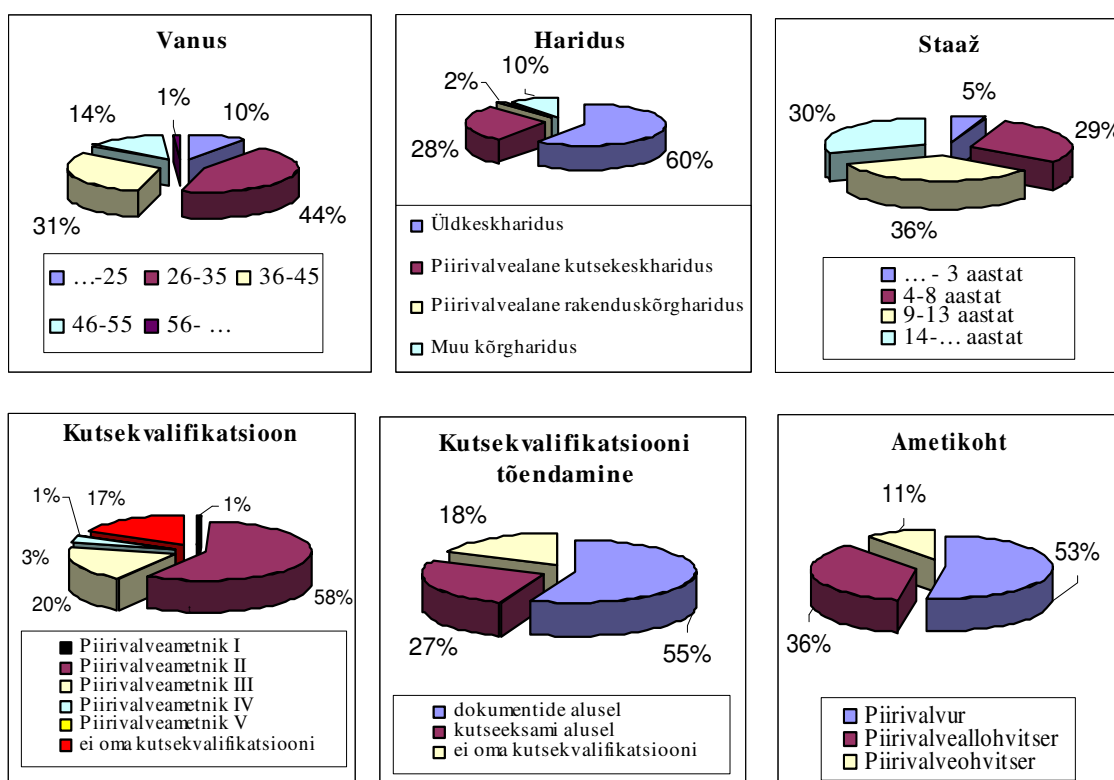

Joonis 5 Küsitluses osalenud piirivalveametnike võrdlus ametikohtade lõikes.

Vastanuist 53% töötab piirivalvuri ametikohal (vt joonis 5). Vanuseliselt olid aktiivseimad 26-35 a piirivalveametnikud. Vastanutest enamus omas üldkeskharidust (60%). Staažilt jaotusid vastajad võrdsetesse gruppidesse. Enamus vastajaist on olnud teenistuses vähemalt 4 a, alla 3 a staaži omas vaid 5% vastanuist. Vastanutest 66% on olnud teenistuses 9 a ja enam (vt joonis 6).

Seega selgus, et enamus vastanuist on teenistuses piirivalvuri ametikohal, omavad keskharidust ning teenistusstaažiga vähemalt 9 aastat. Mistõttu antud uurimuse tulemust võib pidada piirivalvurite arvamust kajastavaks. Uurimustulemusele lisab adekvaatsust pikaajalise teenistusstaažiga piirivalveametnike suur hulk ja ankeetküsitluse vastuste valdavalt kõrge usaldusvääruse protsent¹⁰⁴ (99%). (vt lisa 6)

Kutsekvalifikatsioon oli omandatud 83% vastanuist. Sealhulgas ametikohale vastavat kutsekvalifikatsiooni omas 99% piirivalvuritest, 45% ohvitseridest ning 61% allohvitseridest. Kutsekvalifikatsiooni oli enamus vastajaist (55%) tõendanud dokumentide alusel, 27 % vastanuist aga kutseksami alusel ning 18% vastanuist ei omanud kutsekvalifikatsiooni (vt joonis 6).

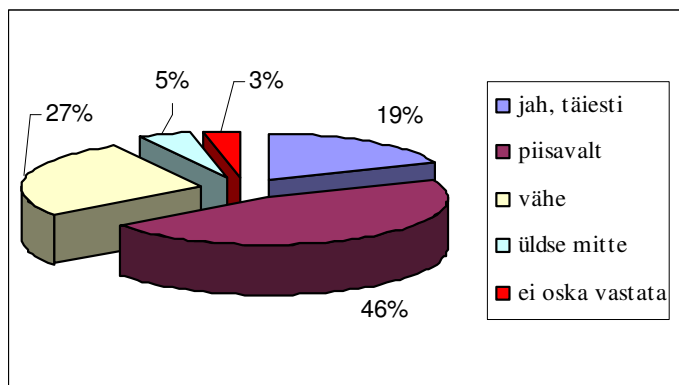

Joonis 6. Valimi iseloomustus

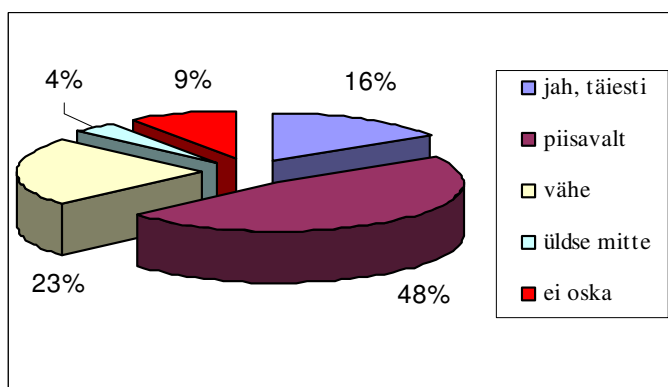
¹⁰⁴ Käesolev töö, lk 32-33.

3.3. Uurimustulemuste analüüs

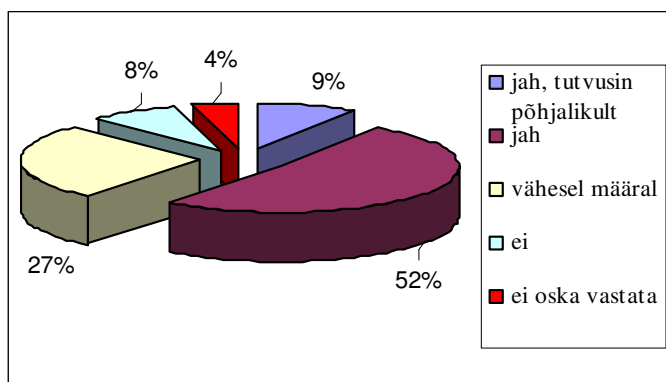
Uurimusest selgus, et piirivalveametnikud on valdavalt rahul kutseomistamist puudutava informatsiooni kättesaadavusega. Vastanutest 64% pidas juhendmaterjali kättesaadavaks. (vt joonis 8) ning 61% vastanutest on tutvunud oma ametikohale vastava kutsestandardiga (vt joonis 9). Üle poolte vastanutest (65%) leiab, et informatsioon kutsekvalifikatsioonide taotlemiste toimumisest on olnud kättesaadav (vt joonis 7).

Joonis 7. Informeeritus kutseomistamistest

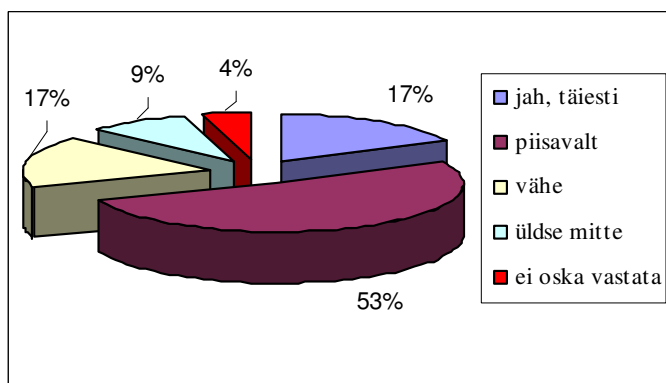
Joonis 8. Juhendmaterjali kättesaadavus

Joonis 9. Kutsestandardiga tutvumine

Vastates küsimusele, kas kutsekvalifikatsioonide omistamine on olnud selge ja arusaadav, on enamus vastajaist (70%) kaldunud positiivsele poolele (vt joonis 10). Seda kinnitavad ka vastused eelnevatele küsimustele ning hinnangute kõrge usaldusväärsus (99%).

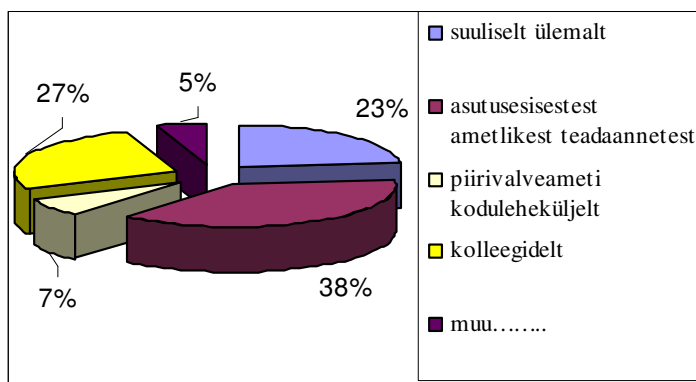
Kutseomistamist käsitlevad materjalid on olnud kättesaadavad ning piirivalveametnikud on olnud huvitatud nende sisust. Negatiivsena nähakse kvalifikatsioonitunnistuse eest makstavat tasu. Kahel juhul toodi negatiivsena välja põhjendamata kutsekvalifikatsiooni andmisest keeldumine.

Joonis 10. Arusaadavus kutseomistamisest

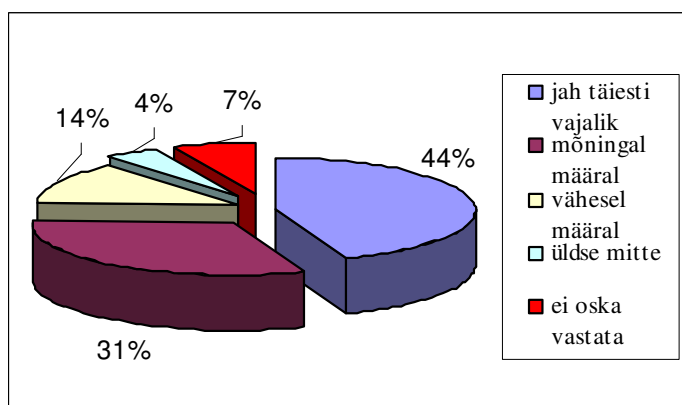
Informatsiooni kutsekvalifikatsioonide taotlemisest on kõige rohkem (38%) saadud asutusesisestest ametlikest teadaannetest, 27% on teavet saanud kolleegidelt, 23% suuliselt ülemalt ning 7% piirivalveameti koduleheküljelt (vt joonis 11). Teiste infoallikadena on märgitud piirivalvekooli, personalijaoskonda ning väljaõppega tegelevat isikut. Selgitustes

on kolmel korral täheldatud liiga hilist teatamist kutseomistamistest. Tänapäeva infotehnoloogiaajastul jääb arusaamatuks interneti väike osakaal informatsiooni hankimisel.

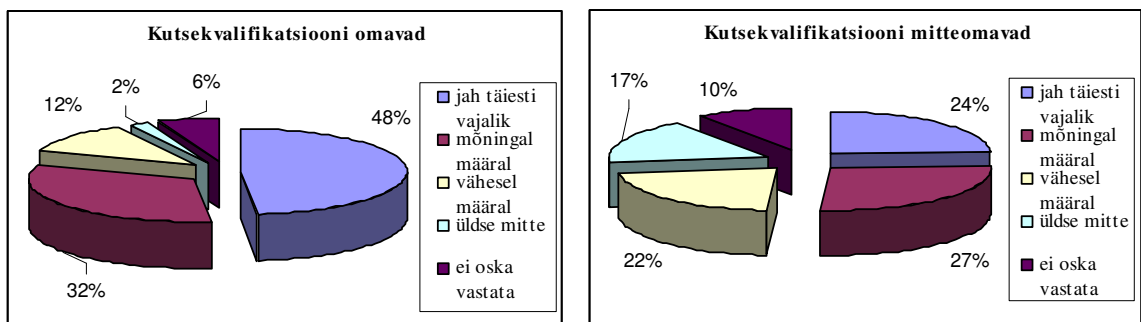

Joonis 11. Kutseomistamiste informatsiooniallikad

Hinnates kutseomistamise vajalikkust ollakse ülekaalukalt (75%) seisukohal, et see on piirivalves vajalik (vt joonis 12). Antud hinnangu usaldusväärsus on 99%, mis näitab vastuste objektiivsust. Analüüsidest vastuseid kutsekvalifikatsiooni omamise põhjal selgub, et kutsekvalifikatsiooni omavate piirivalveametnike hinnang kutseomistamise süsteemi vajalikkusele on tunduvalt suurem (80%) kui kutsekvalifikatsiooni mitteomavate piirivalveametnikel (51%) (vt joonis 13).

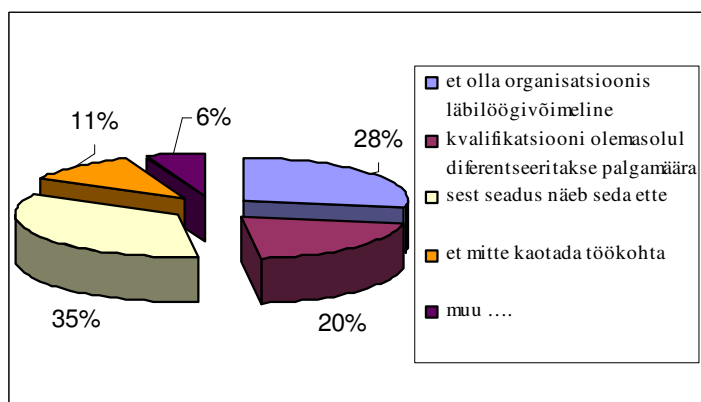

Joonis 12. Hinnang kutseomistamise vajalikkusele

Joonis 13. Võrdlus kutseomistamise vajalikkusest kutsekvalifikatsiooni järgi

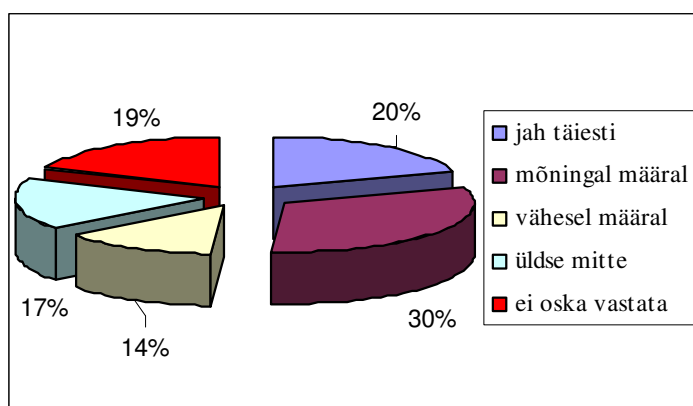
Kuigi informatsioon kutseomistamisest on kättesaadav ja kutseomistamine on olnud arusaadav (vt joonis 10), taotleb märkimisväärne osa vastanuist kutsekvalifikatsiooni vaid sellepärast, et seadus näeb seda ette või kvalifikatsiooni olemasolul diferentseeritakse palgamäära. Selleks, et olla organisatsioonis läbilöögivõimeline, taotleb kutsekvalifikatsiooni vaid 28% vastanuist (vt joonis 14). Täiendavalt on märgitud kolmel korral kutsekvalifikatsiooni taotlemise põhjuseks seotus piirivalvealase kutsehariduse saamisega, sest kutseksamit sooritamata ei ole võimalik kooli lõpetada.

Joonis 14. Kutsekvalifikatsiooni taotlemise põhjused

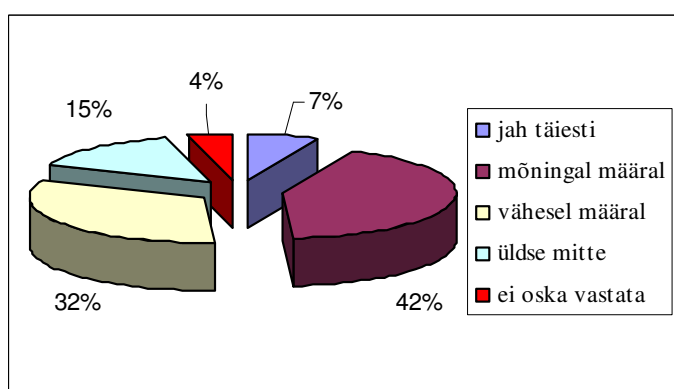
Küsimusele, kas kutsekvalifikatsiooni omistamine on toimunud võrdsetel alustel, vastas positiivselt 50% vastanuist (vt joonis 15). Peamise negatiivse põhjusena toodi selgitustes välja see, et ühtedele toimus kutseomistamine dokumentide alusel, teistele aga kutseksamiga. Positiivsena nähakse seda, et alates sellest aastast on kutseksam kõigile ühtemoodi kohustuslik. Võib järeldada, et kutsekvalifikatsiooni omistamine on siiski

toimunud võrdsetel alustel, mida kinnitab ka üle 99% hinnangu usaldusväärsus.

Joonis 15. Võrdsus kutsekvalifikatsiooni taotlemisel

Arvamused kutsekvalifikatsiooni kui kompetentsuse näitaja ja tegeliku kompetentsuse vahel jagunevad võrdsetel. Vastanuist 49% arvab, et kutsekvalifikatsioon näitab tegelikku kompetentsi, kuid 47% ei ole sellega nõus (vt joonis 16). Mittenõustumist näitab ka madal usaldusväärsus, mis jäi alla 95%. Sellest võib järeldada, et piirivalveametnike arvates ei ole hindamissüsteem objektiivne ega hinda täiel määral tegelikku kompetentsust. Selgitusse on viiel juhul märgitud põhjusena kutsekvalifikatsiooni omistamisel praktilise kogemuse mitteametust. Nähakse, et olenemata heast haridusest ei saa värskelt kooli lõpetanu olla sama kompetentne kui aastaid teeninud piirivalveametnik.

Joonis 16. Kutsekvalifikatsioon kompetentsuse näitajana

Avatud küsimusele kutseomistamise süsteemi positiivsete ja negatiivsete külgede analüüsimiseks laekus 96 arvamust. Alljärgnevalt on autori poolt välja toodud olulisemad üldistused vastanute arvamustest. Arvamustele on lisatud sulgudes vastanute arv.

Positiivsed küljed:

- motiveerib enesetäiendamisele, läbi enesetäiendamise nõude tõuseb töötaja professionaalsus (20);
- annab paremad võimalused tõusta kõrgemale ametikohale (10);
- makstakse kvalifikatsioonile vastavat töötasu (15);
- staažikatel töötajatel oli võimalus taotleda kutsekvalifikatsiooni dokumentide alusel. Kogemuste arvestamine kutseomistamisel (10);
- saab hinnata piirivalvealaseid teadmisi, tagatakse kompetentsus (8);
- kindel süsteem, millega ühtlustada piirivalveametnike teadmisi (6).

Negatiivsed küljed:

- ebavõrdne omistamine. Osa piirivalveametnikke said tõendada kutsekvalifikatsiooni dokumentide alusel, teised pidid tegema eksami (21);
- kutsekvalifikatsioonisüsteem ei näita tegelikku kompetentsust (13);
- kutsekvalifikatsiooni omamine ei anna eeliseid võrreldes seda mitteomavate piirivalveametnikega (11);
- kõrgema kutsekvalifikatsiooni omamine ei taga automaatselt tõusu karjääriredelil, sest struktuuris ei ole alati vastavaid ametikohti (7);
- lõpetati kutsekvalifikatsiooni taotlemine dokumentide alusel (5);
- madal palga diferentseerimine (4);
- kutsekvalifikatsiooni taotlemine dokumentide alusel (5);
- kutseomistamise ebaselge eesmärk (2).

Eelpool loetletud arvamustes tuleb esile vastuolu kahe grupi vahel. Vastajad, kes on läbinud piirivalvealase õppe kutsekeskhariduse baasil, eelistavad kutsekvalifikatsioonide omistamist võrdsetel tingimustel kutseeksami põhjal. Vastajad, kes on piirivalves teeninud pikemalt ja omavad üldkeskharidust, eelistavad kutsekvalifikatsioonide omistamist dokumentide alusel. Esimesel juhul tähtsustatakse vastustes ametikohanõuetele vastava hariduse olemasolu, teisel juhul nähakse peamise kompetentsuse näitajana staaži.

Selgitamaks, missugust mõju avaldab kutsekvalifikatsioonisüsteem piirivalveametnike teenistusele ja karjäärile esitas autor vastajale kuus kutsekvalifikatsioonisüsteemi eesmärki väidetena (vt joonis 17). Viiel juhul saadi usaldusväärseks 99%, mille põhjal võib järeldada, et vastanud on nõustunud väidetega. Alla 95% jäi usaldusväärse hinnang vaid ühele väitele. Hinnangu usaldusväärse protsent on lisatud väite järel.

Kutsekvalifikatsioonisüsteem aitab muuta karjäärisüsteemi läbipaistvamaks (>99%).

Vastanutest 41% kaldub arvamusele, et tänu kutsekvalifikatsioonisüsteemile on nende karjääriredelil liikumine selgem ja põhjendatavam. Skeptiliselt suhtub antud väitesse tunduvalt väiksem osa vastanutest (21%).

Kutsekvalifikatsioonisüsteem muudab hõlpsamaks liikumise karjääriredelil ja tõstab läbilöögivõimet (>99%).

Kutsekvalifikatsioonide omistamise juhendid ja kutsestandard annavad ette arusaadavad kriteeriumid erinevate kutsetasemetel omistamisel. Täites need kriteeriumid on igaljuhul võimalik tõsta või säilitada kvalifikatsiooni. Väitega nõustuvad pooled vastanutest (47%).

Kutsekvalifikatsioon peegeldab ametniku tegelikke teadmisi ja oskusi (<95%).

Piirivalveametnike kvalifikatsioonieksam kontrollib vaid teoreetilisi teadmisi, millest võib olla tingitud ka kesine toetus (26%) kvalifikatsiooni kui kompetentsuse näitajasse. Põhjuseks võib olla ka see, et kutsekvalifikatsiooni taotlemisel dokumentide alusel ei ole alati võimalik adekvaatselt hinnata kompetentsust.

Kutsekvalifikatsioonisüsteem mitmekesistab enesetäiendamise võimalusi ja vorme (>99%).

Kutsekvalifikatsioonide korduval taotlemisel peab olema täidetud enesetäiendamise nõue 5 ainepunkti ulatuses. Arvestatakse ka väljaspool ametkonda läbitud täiendõpet. Enesetäiendamiseks nähakse mitmesuguseid võimalusi: täiendkoolitustel osalemist, seminaridel osalemist jms. Piirivalveametnikele, kellele on omistatud kvalifikatsioonitase, tagatakse ka pidev täiendkoolitus. Ülaltoodud väitega nõustub 48% vastanuist.

Kutsekvalifikatsioonisüsteem võimaldab maksta kvalifikatsioonile vastavat töötasu (>99%).

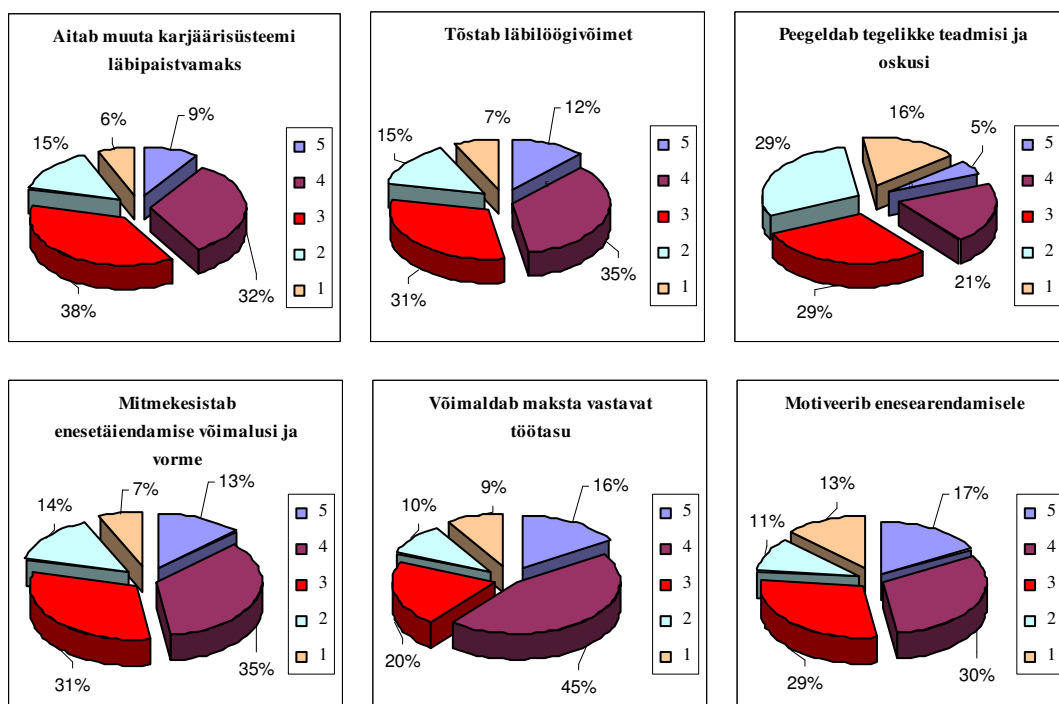
Palgajuhend on avalik ning kutsekvalifikatsiooni alusel teostatav palga diferentseerimine 2% ulatuses (küsitluse läbiviimise ajal 1%) on praktiliselt rakendunud. Siiski nõustus

väitega vaid 61% vastanuist. Põhjustena võib olla teadmatus enda palga kujunemisest või diferentseerimise ulatust ei peeta piisavaks. Lisatasu makstakse ametikohale vastava või madalama kvalifikatsiooni eest, kuid erisust ei tehta kõrgemale kutsekvalifikatsioonile.

Kutsekvalifikatsioonisüsteem motiveerib enesearendamisele (>99%).

Kutsetunnistus ei taga pädevust kogu eluks. Seetõttu on kutsekvalifikatsioonide piirivalveametnik III-V omistamine tähtajaline ning kutsetunnistuse korduval taotlemisel on kehtestatud enesetäiendamise nõue. Vastanute suurem osa on teenistuses piirivalveametnik II kvalifikatsiooniga ametikohtadel, kus kvalifikatsioon omistatakse tähtajatult ning selle säilitamiseks ei ole oluline läbida täiendõpet. Oht kaotada kvalifikatsiooni motiveerib enesearendamisele 50% vastanuist. Tunduvalt väiksem osa (22%) leiab, et kutsekvalifikatsioonisüsteem ei motiveeri piisavalt enesearendamisele.

Väidetele vastates on läbivalt kõrge arvamust mitteomavate vastajate hulk (~30%), millest võib järeldada, et sõltumata eelnevast positiivsest tulemusest kutseomistamise teadlikkuse analüüsile¹⁰⁵ ei ole vähemalt 1/3 vastanuist endale selgitanud kutseomistamise olemust.

Joonis 17. Kutsekvalifikatsioonisüsteemi eesmärkide täitumine

¹⁰⁵ Käesolev töö, lk 31-33.

3.4 Uurimustulemuste kokkuvõte

Antud uurimus tugines lõputöös püstitatud probleemile: kuidas on riikliku kutsekvalifikatsioonisüsteemi kasutuselevõtmine mõjutanud piirivalveametnike teenistust ja karjääri ning milliseid eeliseid loob see neile tulevikus.

Probleemile leiti lahendus selgitades ankeetküsitluse abil piirivalveametnike rahulolu kutsekvalifikatsioonisüsteemiga. Küsitluse läbiviimisel ei tehtud piiranguid ametikohast või auastmest tulenevalt. Uurimuses osales 16,2 % piirivalveteenistuses olevates piirivalveametnikest.

Uurimusest selgus, et piirivalveametnikud on valdavalt rahul kutseomistamist käsitlevate juhendmaterjalide kättesaadavusega. Juhendmaterjalid on olnud kättesaadavad ning nendega on tutvutud.

Uurimus näitas, et pooled vastanuist ei näe kutsekvalifikatsiooni omamises edu nende teenistusele ja karjäärile. Põhjustena toodi välja, et kutsekvalifikatsiooni omamine ei anna eeliseid võrreldes seda mitteomavate piirivalveametnikega. Positiivsena nähti kvalifikatsioonile vastavat töötasu maksmist.

Kutseomistamisest arusaamist analüüsides jõudis autor järeldusele, et aru on saadud kutseomistamise protseduuridest, kuid mitte sisust. Suur protsent vastanutest (46%) taotleb kutsekvalifikatsiooni sellepärast, et nii on ette nähtud ning kutseomistamist nähakse vaid kutseõppe ühe osana mitte eraldiseisva hindamisprotsessina.

Kutsekvalifikatsioonisüsteemi eesmärkide täitumisele hinnangut andes ei osanud sisulist seisukohta võtta 1/3 vastanutest ning keskmiselt pooled vastajatest leidsid, et süsteem ei vasta hindamiseks väljapakutud eesmärkidele. See on ka mõistetav, kuna juhendmaterjalides ei kajastata laiapõhjaliselt kutseomistamise eesmärke, vaid reglementeeritakse omistamise protseduurid (38% informatsioonist saadi ametlikest teadaannetest). Väiksemates rahulolematuse ilmingutest hoolimata peab kutseomistamist piirivalves vajalikuks 2/3 vastanutest ning hinnangute usaldusväärse analüüs näitab, et nõustutakse kutsekvalifikatsioonisüsteemile seatud eesmärkidega.

KOKKUVÕTE

Antud lõputöö eesmärk oli välja selgitada, kuidas on üles ehitatud kutsekvalifikatsioonisüsteem piirivalves, kas kutsekvalifikatsiooni rakendamine on täitnud oma eesmärgid ning millist mõju avaldab kutsekvalifikatsioon piirivalveametnike teenistusele.

Eesmärkide saavutamiseks uuriti teemakohast kirjandust, piirivalve normdokumente ja kutsestandardeid. Viidi läbi kirjalik sotsioloogiline uurimus, selgitamaks kutsekvalifikatsioonisüsteemile seatud eesmärkide täitumist ning piirivalveametnike rahulolu kutsekvalifikatsioonisüsteemiga.

Kogutud andmete analüüsi põhjal võib järeldada, et piirivalves rakendunud kutseomistamise süsteem vastab Eestis kehtestatud nõuetele. Kutseomistamise süsteem on vajalik töötajate pädevuse hindamiseks; personalipoliitika kujundamiseks; ametnike koolituse planeerimiseks; ametnike motiveerimiseks ning tööjõu efektiivsemaks kasutamiseks. Kutseomistamise objektiivsemaks muutmiseks on erinevate institutsioonide töösse kaasatud töötajate, tööandjate, kutse- ja erialaühenduste esindajad. Kutsekvalifikatsioonisüsteem on üles ehitatud toetades elukestva õppe põhimõtet, töötaja peab kvalifikatsiooni säilitamiseks ennast kutsealaselts täiendama.

Piirivalveametnike kutsekvalifikatsioone omistavaks organiks on Piirivalveamet, kutsekvalifikatsioonide vahetut omistamist korraldab kutsekomisjon. Piirivalveametnikele väljastatakse viit kutsekvalifikatsiooni (I-V), mida saab taotleda dokumentide alusel või sooritades kutseksami. Kutsekvalifikatsiooni olemasolu on piirivalveametniku põhiametikohtadel kohustuslik. Nõuetega vastavusse viimiseks on piirivalveametnikel aega kuni 01.09.2012. aastani. Juba praegu on kutsekvalifikatsiooni omamine eelduseks ametikohale määramisel ning edutamisel.

Piirivalveametnike põhiametikohtadele on kehtestatud kutsekvalifikatsioonid II – V. Kutsekvalifikatsioon II väljastatakse tähtajatult ning enesetäiendamine ei ole kohustuslik. Kutsekvalifikatsioone III – V väljastatakse tähtajaliselt viieks aastaks. Sama

kutsekvalifikatsiooni korduval taotlemisel võib seda teha lihtsustatud korras, kui on täidetud enesetäiendamise nõue ning kehtivusaja lõpuni on jäänud vähem kui 1 aasta.

Uurimustulemustest selgus, et piirivalveametnike arvates ei ole kutsekvalifikatsioonisüsteem piisavalt täitnud oma eesmärgi. Autori küsimused kutsekvalifikatsioonisüsteemi eesmärkide täitumisest andsid positiivse vastuse, kuid sellegipoolest arvestatav osa (1/2) vastanuid andsid negatiivse hinnangu. Uurimustulemusi analüüsid autor järeldusele, et kutseomistamise juhendmaterjal on kajastav on olnud arusaadav, kuid arusaamatuks on jäänud kutseomistamise sisulised põhimõtted. Samuti ei nõustuta täiel määral väitega, et kutsekvalifikatsioon näitab ametniku kompetentsust.

Lõputöös esile tulnud probleemide põhjal esitab autor alljärgnevad tähelepanekud ja **ettepanekud**:

1. Koostada kutsekvalifikatsioonisüsteemi sisuliseks tutvustamiseks teavitusmaterjal. Kohustada allüksuse ülemaid läbi viima koolitusi antud teemal.
2. Lisaks ametisisestele teadaannetele avaldada informatsioon (k.a. eelinformatsioon) kutseomistamiste toimumistest Piirivalveameti koduleheküljel.
3. Kehtestada Euroopa 8 astmelise kvalifikatsiooniraamistiku põhjal piirivalveametnike põhiametikohtadele kaheastmelised kvalifikatsioonitasemed. (vt lisa 4) Selline jaotus võimaldaks maksta kvalifikatsioonile ja tegelikule pädevusele vastavat töötasu, muudaks karjäärisüsteemi läbipaistvamaks ning motiveeriks piirivalveametnikke enesetäiendamisele.

Autori hinnangul võiksid kvalifikatsioonitasemed ametikohtade järgi esitatuna kujuneda alljärgnevalt (a. esmane, b. täiendav kvalifikatsioonitase):

- 1) Piirivalvuri kandidaat (piirivalvealane eelkoolitus) - „piirivalveametnik I“.
- 2) Piirivalvuri ametikohtadel:
 - a. Piirivalvuri ametikohal - „piirivalveametnik II“.
 - b. Vanempiirivalvuri ametikohal - „piirivalveametnik III“.
- 3) Piirivalveallohvitseride ametikohtadel:

- a. Allohvitseri ametikohal - „piirivalveametnik IV“.
 - b. Vanemallohvitseri kutsekvalifikatsioon „piirivalveametnik V“.
- 4) Piirivalveohvitseride ametikohtadel:
- a. Nooremohvitseri ametikohal – „piirivalveametnik VI“.
 - b. Vanemohvitseri ametikohal – „piirivalveametnik VII“.
- 5) Kõrgemad ohvitserid - „piirivalveametnik VIII“.

Esimene kvalifikatsioonitase omistatakse tähtajatult kutseeksami põhjal pärast tasemeõppe läbimist. Teist kvalifikatsioonitaset oleks võimalik taotleda tähtajaliselt. Teise taseme omistamiseks peaks piirivalveametnik omama piisavalt teenistusstaazi ning täitma enesetäiendamise nõude. Teise astme omistamisel peaks arvestama arenguveestluse tulemustega.

4. Viia läbi uurimus piirivalveametnike kompetentsi hindamiskriteeriumite väljatöötamiseks.

5. Viia läbi uurimus selgitamaks piirivalves kehtiva kutsekvalifikatsioonisüsteemi jätkusuutlikkust loodavas politsei – piirivalve ühendasutuses.

RESÜMEE

PUBLIC SERVICE ACADEMY

College: Border Guard College	Month and year: May 2008
Title: Applications of vocational qualification system in border guard and further influences in the service	
Author: Indrek Püvi	signature:
<p>Review</p> <p>The current thesis is presented on 58 pages. This work makes reference to 38 sources. The work includes 17 schemes and 6 annexes. The paper is written in the Estonian language and a resume is given in the English language.</p> <p>The subject of this research is the structure of the vocational qualification system and its goals. The research subject is the effect of the border guard vocational qualification system on the border guard's service.</p> <p>The goals are to find out how a vocational qualification system is built up in the border guard, are the implication that the vocational qualification system is realizing its purpose and are the border guards satisfied with the vocational qualification system. To achieve the research goals germane literature and normative regulatory documents were analysed, and a poll was carried out and analysed.</p> <p>Accordingly to the research results it is possible to confirm, that the assigned vocational qualification which are in place in the border guard are according to requirements as applied in Estonia. The assigned vocational qualification has been successful; because of it is obligatory, therefore the author thinks it is more necessary to explain to border the guards the benefits of the assigned vocational qualification. When the European vocational qualification framework comes into force in Estonia it will be needed to revalue our qualification levels. Because of unifying police and border guard it also necessary to look over qualification standards.</p> <p>The novelty of research consists in that the vocational qualification system was for first time put under examination using an opinion poll which was directed at all border guards. According to the research results it is possible to give recommendation for improving assignment vocational qualifications.</p>	
Keywords: vocational assignment, qualification, competence, lifetime learning.	
Maintenance: Public Service Academy Border Guard College	
Allowed to advocate:	
Tutor:	signature:

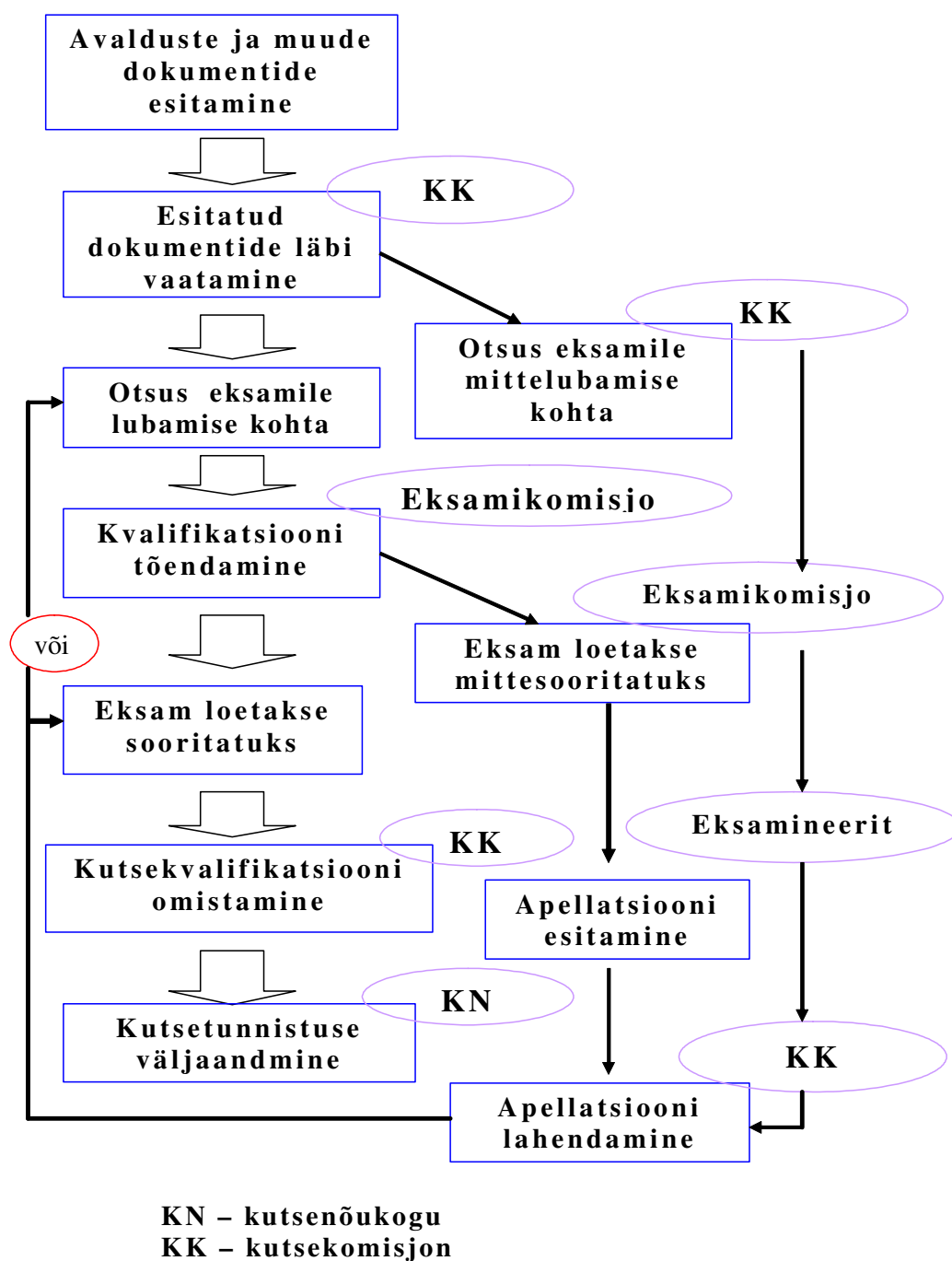
VIIDATUD ALLIKATE LOETELU

1. Andresen, L. 1997. Eesti rahvakooli ja pedagoogika ajalugu. Tallinn: kirjastus Avita.
2. Beirsto, B, Ruohotie, P. 1999. The Education of Educators. Finland: Saarijärven Offset Oy.
3. Core Curriculum for border guard training. 8285/2/03 FRONT 38 COMIX 232 08.05.2003.
4. Eesti kutsete süsteem. <http://www.kutsekoda.ee/default.aspx/1/menu/293> 10.12.2007.
5. Elukestva õppe kvalifikatsiooniraamistik. Euroopa Parlamendi ajutine väljaanne P6_TA-PROV(2007)0463.
6. Euroopa Komisjoni Elukestva Õppe Memorandumi aruanne. http://www.zone.ee/tkoolitus/teemad/Eesti_aruanne_memorandumist.htm 12.03.2008.
7. Hirsijärvi, S jt. 2005. Uuri ja kirjuta. Tallinn: Kirjastus Medicina.
8. Jarvis, P. 1998. Täiskasvanuharidus ja pidevõpe. Tallinn: Andras.
9. Kutsekvalifikatsiooni Sihtasutuse põhikiri. Kutsekvalifikatsiooni Sihtasutuse 31.08.2001 asutamisotsuse lisa nr 1.
10. Kutsenõukogu. <http://www.kutsekoda.ee/default.aspx/1/menu/294> 10.12.2007.
11. Kutseomistamine. <http://www.pv.ee/index.php?page=595> 10.12.2007.
12. Kutseseadus. 19.12.2000. - RT I 2001, 3, 7, RT I 2007, 24, 127.
13. Kutseseaduse muutmise seaduse eelnõu. 11.01.2008, nr 8-1/83. http://eoigus.just.ee/?act=6&subact=1&OTSIDOC_W=202202 01.02.2008.
14. Kutseseaduse muutmise seaduse eelnõu. Seletuskiri. http://eoigus.just.ee/?act=6&subact=1&OTSIDOC_W=202202 01.02.2008.
15. Kutsestandardite koostamise, muutmise, ülesehituse ja vormistamise kord. Haridus- ja teadusministri 03.03.2004 määrus nr 16.
16. Kutsestandardid piirivalveametnik I-V. Õigus- ja Sisekaitse Kutsenõukogu 13.04.2005 otsus nr 9.
17. Kutsete süsteemi põhiterminid. <http://www.kutsekoda.ee/default.aspx/1/menu/292/news/content/53> 10.12.2007.
18. Kutsetunnistused. <http://www.kutsekoda.ee/default.aspx/1/menu/204/register/?action=true&tyyp2=3&orderby=vkp&orderhow=desc> 01.01.2008.
19. Kõverjalg, A. 1994. Teadustöö meetodika alused II. Tallinn: Eesti Riigikaitse Akadeemia.
20. Liim, A, Sirk, V jt. 1999. Haridusinstituutsioonid Eestis keskajast kuni 1917. aastani.

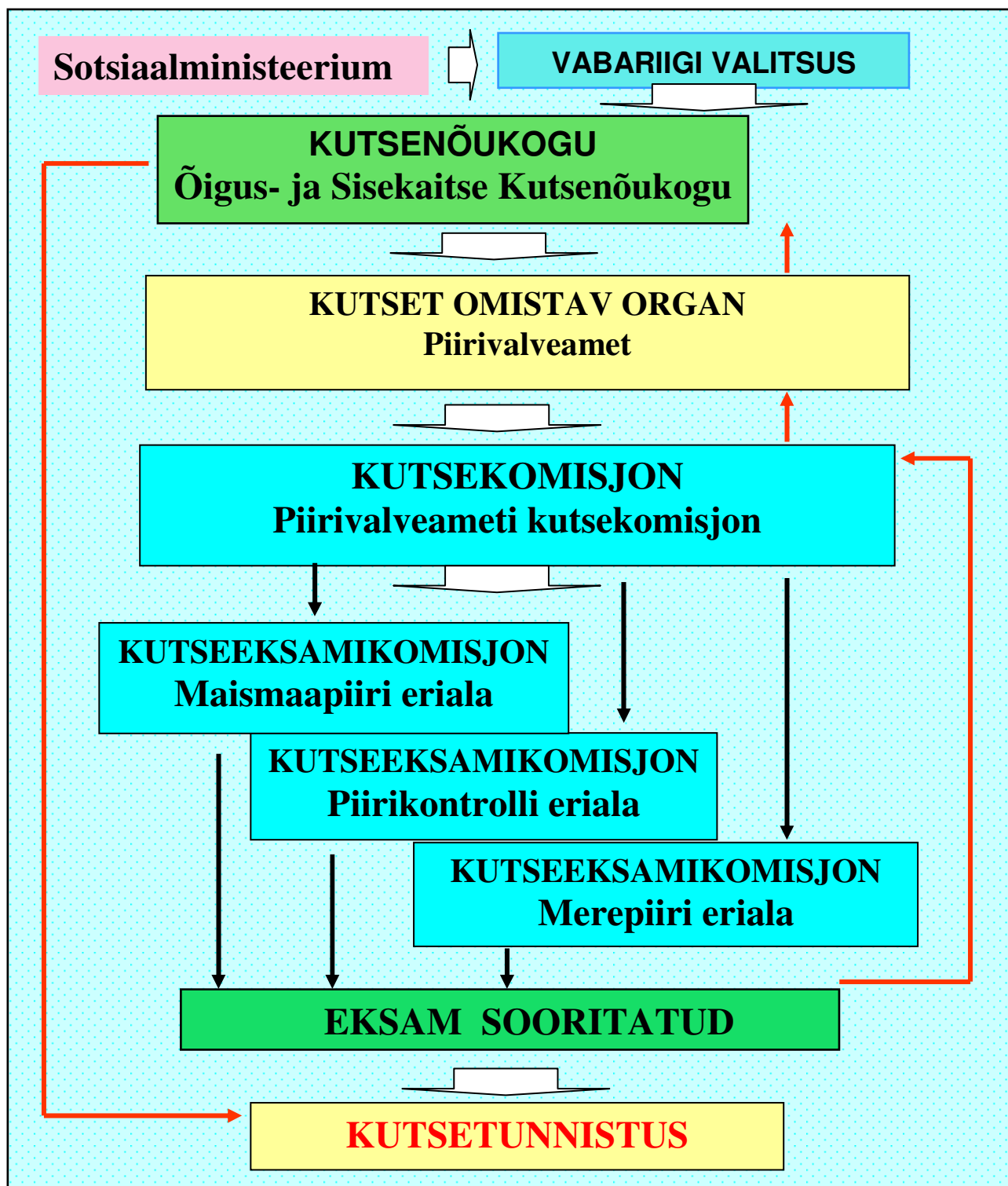
Rahvusarhiiv: AS Võru Täht.

21. Martsik, M. 2001. Eesti piirivalveametnike kaasaegset kutsekoolitust tagavad normdokumendid. [Magistritöö] Tallinn: Tallinna Pedagoogikaülikool.
22. Murre, S.& Kerem, K.& Lumi, R.& Rodes, K.& Johandi, M.& Randma, T. 2003. Kvalifikatsioonisüsteemi teejuht. Kutsekvalifikatsiooni sihtasutus.
23. Märja, T, Lõhmus, M, Jõgi, L 2003. Andragoogika. Tallinn: kirjastus Ilo.
24. Palgajuhendi kinnitamine. Piirivalveameti peadirektori 20.02.2008 käskkiri nr 53.
25. Piirivalve arengusuunad 2007 (2008). Siseministeerium. 2004. Vabariigi Valitsuse 02.09.2004 istungi protokoll nr 37.
26. Piirivalvealase koolituse ühtseks tervikuks liitmise visioon. Piirivalvealase koolituse ühtseks tervikuks liitmise töörühm. Tallinn, 2004.
27. Piirivalveameti kutsekomisjoni tegevusstatuut. Piirivalveameti peadirektori 27.04.2006 käskkiri nr 173.
28. Piirivalveameti kutsekomisjoni tegevusstatuudi muutmine. Piirivalveameti peadirektori 10.05.2007 käskkiri nr 109.
29. Piirivalveametnike ametikohtadele vastavad kvalifikatsioonitasemed. Siseministri 13.06.2007 määrus nr 37.
30. Piirivalveametnike ametikohtadele vastavad kvalifikatsioonitasemed. Seletuskiri. http://eoigus.just.ee/?act=6&subact=1&OTSIDOC_W=184777 10.01.2008.
31. Piirivalveametnike kutseksamite läbiviimise kord. Piirivalveameti kutsekomisjoni 28.märtsi 2006 otsus nr 1.
32. Piirivalveametnike kutsekvalifikatsioonide tõendamise ja omistamise kord. Piirivalveameti peadirektori 27.04.2006 käskkiri nr 173.
33. Piirivalveametnike kutsekvalifikatsioonide tõendamine ja omistamine. Piirivalveameti peadirektori 12.12.2007 käskkiri nr 236.
34. Piirivalveametnike kutsesobivuse nõuded, nende vastavuse kontrollimise tingimused, perioodilisus ja kord. Siseministri 13.06.2007 määrus nr 38.
35. Piirivalveteenistuse seadus. 14.02.2007. - RT I 2007, 24, 126, RT I 2007, 56, 374.
36. Piirivalveteenistuse seadus. Seletuskiri. http://eoigus.just.ee/?act=6&subact=1&OTSIDOC_ELEHT=do&did=118134 10.12.2007.
37. Ruohotie, P, Grimmert, P, P. 1996. Professional Growth and Development. Finland: Saarijärven Offset Oy.
38. Vana, K. 1999. Töös eeldatavate oskuste määratlemisest ja nende valdamise hindamisest. Tallinn: Haridusministeerium.

Lisa 1. Kutsekvalifikatsiooni tõendamise ja omistamise protseduurid¹⁰⁶

¹⁰⁶ Arukask, A. 2004. Kutser reform ehk Eesti töötajate kvalifikatsioonisüsteemi loomine. [loengukonspekt] Muraste: Muraste Piirivalvekool.

¹⁰⁷ Arukask, A. 2004. Kutser reform ehk Eesti töötajate kvalifikatsioonisüsteemi loomine. [loengukonspekt] Muraste: Muraste Piirivalvekool.

Lisa 3. Euroopa kvalifikatsiooniraamistik¹⁰⁸

Kvalifikatsiooniraamistiku tasemete kirjeldused määratlevad haridussüsteemi õpitulemuste ja kutsete süsteemi kutsetasemete üldnõuded			
	Teadmised (<i>eristatakse teoreetilised ja faktiteadmised</i>)	Oskused (<i>eristatakse kognitiivseid: loogilise, intuiitse ja loova mõtlemise kasutamise ja praktilisi oskusi :käelised oskused ning meetodite, materjalide, tööriistade ja vahendite kasutamise</i>)	Vastutuse ja iseseisva tegutsemise ulatus
1. tase	Üldteadmised	põhioskused lihtsamate (töö)ülesannete täitmiseks	töötab või õpib otsesel juhendamisel piiritletud situatsioonis
2. tase	põhilised tööalased või õppesuunaalased faktiteadmised	põhilised kognitiivsed ja praktilised oskused vastava teabe kasutamiseks, et täita (töö)ülesandeid ja lahendada tavalisi probleeme, kasutades lihtsaid reegleid ja töövahendeid.	töötab ja õpib juhendamisel, kuid mõningase iseseisvusega
3. tase	teadmised tööalaste või õppesuunaalaste faktide, põhimõtete, protsesside ja üldiste mõistete kohta	kognitiivsed ja praktilised oskused (töö)ülesannete täitmiseks ja probleemide lahendamiseks, valides ja rakendades põhimeetodeid, töövahendeid, materjale ja teavet	vastutab töö- või õppeülesannete täitmise eest kohandab probleemide lahendamisel enda käitumist vastavalt olukorrale
4. tase	tööalased või õppesuunaalased laiaulatuslikud fakti- ja teooriate teadmised	tööalased või õppesuunaalased kognitiivsed ja praktilised oskused konkreetsetele probleemidele lahenduse leidmiseks	juhib ise oma tööd ja õppimist vastavalt juhtnõõridele situatsioonides, mida saab tavaliselt ette näha, kuid mis võivad muutuda juhendab kaaslaste tavatööd, võtab mõningase vastutuse töö ja õppetöö hindamise ja edendamise eest

¹⁰⁸ Elukestva õppe kvalifikatsiooniraamistik. Euroopa Parlamendi ajutine väljaanne P6_TA-PROV(2007)0463.

5. tase	töölased või õppesuunaalased põhjalikud, spetsialiseeritud, faktilised ja teoreetilised teadmised ning teadlikkus oma teadmiste piiridest	igakülgsed kognitiivsed ja praktilised oskused abstraktsetele küsimustele loovate lahenduste leidmiseks	Juhib ja juhendab töö- ja õppesituatsioone, kus võivad juhtuda ettearvamatud muutused, kontrollib ja arendab enda ja teiste tegevust
6. tase	töölased või õppesuunaalased süvateadmised, sh kriitiline arusaam teooriatest ja printsiipidest	meisterlikkust ja novaatorlikkust demonstreerivad arenenud oskused konkreetsete tööalaste või õppesuunaalaste keeruliste ja ettearvamatute probleemide lahendamiseks	juhatab keerulisi tehnilisi või kutsealaseid tegevusi või projekte, võtab vastutuse otsuste langetamise eest ettearvamatutes töö- või õppesituatsioonides vastutab üksikisikute ja rühmade kutsealase arendamise juhtimise eest
7. tase	väga spetsialiseeritud, osaliselt tööalaste või õppesuunaalaste teadmiste esirinnas olevad teadmised, millel rajaneb originaalne mõtlemine kriitiline teadlikkus tööalastest või õppesuunaalastest ja eri valdkondade vahelistest probleemidest	spetsialiseeritud probleemilahendamise oskused, mis on vajalikud teadus- ja/või innovatsioonitegevuses, selleks et luua uusi teadmisi ja protseduure ning siduda eri valdkondade teadmisi	juhib ja muudab töö- või õppesituatsioone, mis on keerukad, ettearvamatud ja nõuavad uut strateegilist käsitlust võtab vastutuse kutseteadmistesse ja -tegevusse panuse andmise eest ja/või kontrollib meeskondade strateegilist tegutsemist
8. tase	teadmised, mis on tööalaste või õppesuunaalaste ja valdkondadevaheliste teadmiste esirinnas	eriti arenenud ja spetsialiseeritud oskused ja tehnikad, kaasa arvatud süntees ja hindamine, mis on vajalikud kriitiliste küsimuste lahendamiseks teadus- ja/või innovatsioonitegevuses ja olemasolevate teadmiste või kutseoskuste täiendamiseks ning uuesti määratlemiseks	omab autoriteeti ja demonstreerib oma novaatorlikkust, iseseisvust, teadus- ja kutsealast meisterlikkust ning pidevat pühendumust uute ideede või protsesside arendamisel töö- või õppesituatsioonide, sh teadustöö, esirinnas

Lisa 4. Eesti kutsetasemete võrdlus Euroopa kvalifikatsiooniraamistikuga (EQF)

EQF	Eesti tase	Teadmised	Oskused	Iseseisvus ja vastutus
1	1	- Põhilised kutsealased faktilised teadmised	- Põhilised kutsealased oskused - Oskus täita tööülesandeid, kasutades asjakohast teavet ja lihtsaid juhiseid ning töövahendeid	- Iseseisvus ja vastutus sarnaste ja korduvate tööülesannete täitmisel kontrollitud olukordades
2-3	2	- Teadmised kutseala faktide, põhimõtete, protsesside ja üldiste mõistete kohta	- Kutsealased oskused - Oskus täita tööülesandeid, valides põhimeetodeid, töövahendeid, materjale ja teavet	- Iseseisvus ja vastutus varieeruvate tööülesannete täitmisel tavapärastes olukordades, kohandades oma käitumist sellele vastavalt
4-5	3	- Süvendatud kutsealased teadmised või - laiaulatuslikud teoreetilised kutsealased teadmised	- Laialdased kogemuslikud kutsealased oskused ja kutsealane meisterlikkus või - laiaulatuslikel teadmistel põhinevad kutsealased oskused ja asjatundlikkus	- Iseseisvus ja vastutus varieeruvate tööülesannete täitmisel olukordades, mis on tavaliselt ettearvatavad, kuid võivad muutuda - Enesejuhtimine, teiste töötajate juhendamine ja ressursside jagamine ning tööolukordade hindamine ja parendamine piiritletud tööülesannete osas
6-7	4	- Põhjalikud ja süvendatud kutsealased teadmised ja põhilised teadmised kutsealaga seonduvates valdkondades	- laiaulatuslikud kutsealased oskused ja süvendatud asjatundlikkus ning oskused kutsealaga seonduvates valdkondades. Oskus välja töötada innovaatilisi lahendusi	- Iseseisvus ja vastutus keeruliste tööülesannete täitmisel olukordades, mis võivad ettearvamatult muutuda - Enesejuhtimine, teiste töötajate juhendamine ja kontroll, ressursside juhtimine, hinnangu andmine teiste ja enda tegevusele ning kutseala arendamine
8	5	- Kõrgeimal tasemel kutsealased teadmised, valdkondade-vaheliste seoste ja mõju mõistmine	- Kõrgeimal tasemel kutsealased oskused; kaasaarvatud süntees ja hindamine, et luua uusi teadmisi ja protseduure ning siduda valdkondadevahelisi teadmisi	- iseseisvus, vastutus ja loovus komplekssete tööülesannete täitmisel olukordades, mis nõuavad uut strateegilist lähenemist - Ressursside ning integreeritud tegevuste ja protsesside juhtimine ja arendamine, strateegiline planeerimine ja tegevusele hinnangu andmine, uute visioonide loomine

Lisa 5. Ankeetküsitlus

Lugupeetud kolleeg

Palun Teie abi Sisekaitseakadeemia piirivalvekolledžis empiirilise uurimuse läbiviimiseks teemal „Kutsekvalifikatsioonide rakendamine piirivalves ja selle edasine mõju teenistuses“.

Küsimustiku eesmärk on välja selgitada piirivalveametnike rahulolu kutsekvalifikatsioonisüsteemiga, arusaamad kutseomistamise olemusest ja kvalifikatsiooni taotlemise protseduuridest.

Uuringus osalemine on anonüümne. Küsimustele vastamisel märkige sobiv vastusevariant ristiga, või kirjutage oma vastus punktiirile. Valikvastuste puhul valige ainult üks vastus. Küsimustele vastamisel palun teha omapoolseid kommentaare ja selgitusi, et vastused väljendaksid võimalikult täpselt Teie arvamust.

Täidetud ankeet palun tagastada hiljemalt 15.01.2008

Täna abi eest!

Uuringu läbiviija

Indrek Püvi

Indrek.pyvi@kirde.pv.ee

I ÜLDANDMED

1. Vanus

- a) ... -25
- b) 26-35
- c) 36-45
- d) 46-55
- e) 56-...

2. Haridus

- a) üldkeskharidus
- b) piirivalvealane kutsekeskharidus
- c) piirivalvealane rakenduskõrgharidus
- d) muu kõrgharidus

3. Ametikoha liik

- a) piirivalvur
- b) piirivalveallohvitser
- c) piirivalveohvitser

4. Piirivalveteenistuse staaž

- a) ... - 3 aastat
- b) 4 - 8 aastat
- c) 9 - 13 aastat
- d) 14-...

5. Teie ametikohale vastav kutsekvalifikatsioon

- a) piirivalveametnik I
- b) piirivalveametnik II
- c) piirivalveametnik III
- d) piirivalveametnik IV
- e) piirivalveametnik V

6. Teie olemasolev kutsekvalifikatsioon

- a) piirivalveametnik I
- b) piirivalveametnik II
- c) piirivalveametnik III
- d) piirivalveametnik IV
- e) piirivalveametnik V
- f) ei oma kutsekvalifikatsiooni

7. Kuidas tõendasite kvalifikatsiooni?

- a) dokumentide alusel
- b) kutseeksami alusel
- c) ei oma kutsekvalifikatsiooni

II RAHULOLU KUTSEKVALIFIKATSIOONISÜSTEEMIGA

8. Kas informatsioon kutsekvalifikatsioonide taotlemiste toimumistest on olnud kättesaadav?

- a) jah, täiesti
- b) piisavalt
- c) vähe
- d) üldse mitte
- e) ei oska vastata

9. Kas kutseomistamise juhendmaterjal on olnud kättesaadav?

- a) jah, täiesti
- b) piisavalt
- c) vähe
- d) üldse mitte
- e) ei oska vastata

10. Kas olete tutvunud enda kvalifikatsioonile vastava kutsestandardiga?

- a) jah, tutvusin põhjalikult
- b) jah
- c) vähesel määral
- d) ei
- e) ei oska vastata

11. Kuidas olete saanud informatsiooni kutsekvalifikatsioonide taotlemisest?

- a) suuliselt ülemalt
- b) asutusesisestest ametlikest teadaannetest
- c) piirivalveameti koduleheküljelt
- d) kolleegidelt
- e) muu

Selgitused ja ettepanekud

.....
.....

12. Kas kutsekvalifikatsioonide omistamine on olnud selge ja arusaadav?

- a) jah täiesti
- b) piisavalt
- c) vähe
- d) üldse mitte
- e) ei oska vastata

Selgitused ja ettepanekud

.....
.....

13. Miks taotlesite/taotlete kutsekvalifikatsiooni?

- a) et olla organisatsioonis läbilöögivõimeline
- b) kvalifikatsiooni olemasolul diferentseeritakse palgamäära
- c) sest seadus näeb seda ette
- d) et mitte kaotada töökohta
- e) muu.....

Selgitused ja ettepanekud

.....
.....

14. Kas kutsekvalifikatsiooni omistamine on toimunud võrdsetel alustel?

- a) jah täiesti
- b) mõningal määral
- c) vähesel määral
- d) üldse mitte
- e) ei oska vastata

Selgitused ja ettepanekud

.....
.....

15. Kas kutsekvalifikatsioon näitab piirivalveametniku tegelikku kompetentsust?

- a) jah täiesti
- b) mõningal määral
- c) vähesel määral
- d) üldse mitte
- e) ei oska vastata

Selgitused ja ettepanekud

.....
.....

16. Kuidas hindaksite kutseomistamise vajalikkust piirivalveorganisatsioonis?

- a) jah täiesti vajalik
- b) mõningal määral
- c) vähesel määral
- d) üldse mitte
- e) ei oska vastata

Selgitused ja ettepanekud

.....
.....

17. Tooge välja kutseomistamise süsteemi üks positiivne külg ja üks negatiivne külg

+.....
.....
_.....
.....

III KUTSEKVALIFIKATSIOONISÜSTEEMI EESMÄRKIDE TÄITUMINE

Alljärgnevalt andke hinnang väidetele vastandpoolusega skaalal (5 nõus, 4 pigem nõus, 3 ei oska öelda, 2 pigem ei ole nõus, 1 ei ole nõus). Märkige rist vastuseks sobivale numbrile.

18. Kutsekvalifikatsioonisüsteem aitab muuta karjäärಿಸüsteemi läbipaistvamaks.

Nõus

5	4	3	2	1
---	---	---	---	---

 Ei ole nõus

19. Kutsekvalifikatsioonisüsteem muudab hõlpsamaks liikumise karjääriredelil ja tõstab läbilöögivõimet.

Nõus

5	4	3	2	1
---	---	---	---	---

 Ei ole nõus

20. Kutsekvalifikatsioon peegeldab ametniku tegelikke teadmisi ja oskusi.

Nõus

5	4	3	2	1
---	---	---	---	---

 Ei ole nõus

21. Kutsekvalifikatsioonisüsteem mitmekesistab enesetäiendamise võimalusi ja vorme.

Nõus

5	4	3	2	1
---	---	---	---	---

 Ei ole nõus

22. Kutsekvalifikatsioonisüsteem võimaldab maksta kvalifikatsioonile vastavat töötasu.

Nõus

5	4	3	2	1
---	---	---	---	---

 Ei ole nõus

23. Kutsekvalifikatsioonisüsteem motiveerib enesearendamisele.

Nõus

5	4	3	2	1
---	---	---	---	---

 Ei ole nõus

TÄNAN!

Lisa 6. Ankeetküsitluse usaldusväärsus

Ankeedi nr	1. Vanus					2. Haridus				3. Ametikoha liik			4. Piirivalve-teenistuse staaz				5. Teie ametikohale vastav kutsekvalifikatsioon					6. Teie olemasolev kutsekvalifikatsioon						7. Kuidas tõendasite kvalifikatsiooni			8. Kas informatsioon kutsekvalifikatsioonide taotlemiste toimumistest on olnud kättesaadav					
	a	b	c	d	e	a	b	c	d	a	b	c	a	b	c	d	a	b	c	d	e	f	a	b	c	a	b	c	d	e						
KOKKU:	24	104	73	33	3	142	67	4	24	125	86	26	13	69	83	72	1	136	75	25	0	2	2	138	47	7	2	41	132	63	42	44	111	63	11	8

Z test
Usaldusväärsus %

+ 0 -
155 8 74
5,3
>99%

9. Kas kutseomistamise juhendmaterjal on olnud kättesaadav					10. Kas olete tutvunud enda kvalifikatsioonile vastava kutsestandardiga					11. Kuidas olete saanud informatsiooni kutse kvalifikatsioonid e taotlemisest.					12. Kas kutse kvalifikatsioonide omistamine on olnud selge ja arusaadav.					13. Miks taotlesite/taotlete kutse kvalifikatsiooni					14. Kas kutse kvalifikatsiooni omistamine on toimunud võrdsetel alustel					15. Kas kutse kvalifikatsioon näitab piirivalve-ametniku tegelikkus kompetentsust									
jah, täiesti	piisavalt	vähe	ülde mitte	ei oska vastata	jah, tutvusin põhjalikult	jah	vähesele määral	ei	ei oska vastata	suuliselt ülemalt	asutusesisestest ametlikest teadaannetest	piirivalveameti koduleheküljel	kolleegidelt	muu.....	jah, täiesti	piisavalt	vähe	ülde mitte	ei oska vastata	et olla organisatsioonis läbilõigivõimeline	kvalifikatsiooni olemasolu diferentseeritakse palgamäära	sest seadus näeb seda ette	et mitte kaotada töökohta	muu...	jah täiesti	mõningal määral	vähesele määral	ülde mitte	ei oska vastata	jah täiesti	mõningal määral	vähesele määral	ülde mitte	ei oska vastata					
a	b	c	d	e	a	b	c	d	e	a	b	c	d	e	a	b	c	d	e	a	b	c	d	e	a	b	c	d	e	a	b	c	d	e	a	b	c	d	e
38	112	54	10	23	22	122	64	19	10	54	92	16	64	12	41	124	41	21	10	66	48	82	27	14	47	74	32	40	44	16	100	76	35	10					
	+	0	-		+	0	-								+	0	-								+	0	-			+	0	-			+	0	-		
	150	23	64		144	10	83								165	10	62								121	44	72			116	10	111			116	10	111		
	5,8				4,0										6,8										3,5					0,3					0,3				
	>99%				>99%										>99%										>99%					<95%					<95%				

16. Kuidas hindaksite kutseomistamise vajalikkust piirivalveorganisatsioon					17.	18. Kutse kvalifikatsiooni süsteem aitab muuta karjäärisüsteemi läbipaistvamaks					19. Kutse kvalifikatsioonis üsteem muudab hõlpsamaks liikumise karjääriredelil ja tõstab					20. Kutse kvalifikatsioon peegeldab ametniku tegelikke teadmisi ja oskusi					21. Kutse kvalifikatsioonis üsteem mitmekesistab enesetäiendamise					22. Kutse kvalifikatsioonis üsteem võimaldab maksta kvalifikatsioonile					23. Kutse kvalifikatsiooni süsteem motiveerib enesearendamisele				
jah täiesti vajalik	mõningal määral	vähesele määral	ülde mitte	ei oska vastata	X	Nõus		ei oska öelda	Ei de nõus	Nõus		ei oska öelda	Ei de nõus	Nõus		ei oska öelda	Ei de nõus	Nõus		ei oska öelda	Ei de nõus	Nõus		ei oska öelda	Ei de nõus	Nõus		ei oska öelda	Ei de nõus						
a	b	c	d	e	X	5	4	3	2	1	5	4	3	2	1	5	4	3	2	1	5	4	3	2	1	5	4	3	2	1	5	4	3	2	1
104	75	32	10	16		22	77	87	36	15	29	83	73	35	17	11	49	70	68	39	31	82	74	34	16	38	106	48	24	21	40	73	69	25	30
	+	0	-			+	0	-			+	0	-			-	0	+			+	0	-			+	0	-			+	0	-		
	179	16	42			99	87	51			112	73	52			60	70	107			113	74	50			144	48	45			113	69	55		
	9,1					3,8					4,6					-3,7					4,9					7,1					4,4				
	>99%					>99%					>99%					<95%					>99%					>99%					>99%				